מסכת קידושין דף ב

אמירה ועדים בקידושי שטר, ההיקש לגט ושליחות בקידושין, קנין המועיל, כסף ושוה כסף, קנין ואיסור בקידושין, ודעת ואונס בקידושין

מתוך שיעורו של הרב עקיבא מדלוב, בסדרת הדף בעיון

מסכת קידושין נתרמה לזיווג הגון למשה יצחק בן מרים

א. אמירה בקידושי שטר

[0:23] שנינו במשנה (קידושין ב.): "האשה נקנית בשלש דרכים ... נקנית בכסף, בשטר, ובביאה". ופירש רש"י (ד"ה בכסף ובשטר): "נותן לה כסף או שווה כסף **ואומר לה** הרי את מקודשת לי", "שטר **כותב לה** על הנייר אף על פי שאינו שווה פרוטה הרי את מקודשת לי".

[0:44] ודייק המקנה (קידושין ב.)[1] מלשונו, שבשטר לא הזכיר אמירה כמו שהזכירה בכסף ובביאה: "וגבי שטר לא כתב כן **משמע דס"ל דבשטר אפי' לא אמר כלום מקודשת**". וכן כתב המאירי (קידושין ב.)[2] בשם חכמי ההר, שדייקו כן מהגמרא לקמן (ט.): "אבל ראיתי לחכמי ההר שכתבו שאינו צריך לומר לה כלום שהרי מה שצריך לומר לה כתוב הוא בשטר", והביא דעת החולקים: "ורבותי חולקים לומר שאף בשטר צריך אמירה".

[1:22] ותלה המקנה דבר זה בפלוגתת הרמב"ם והטור (אבה"ע סימן ק"כ)[4] בציווי הבעל בגט, אם כתיבה כדיבור: "ובכה"ג פליגי בז' הרמב"ם והטור ז"ל באה"ע סי' ק"כ בדיבור מתוך הכתב אי מהני". והכא נמי, בשטר שכתוב בו הרי את מקודשת, הדבר תלוי אם הכתיבה נידונת כדיבור. ועל דרך זה כתב האבני מילואים (סימן ל' ס"ק א')[5] לשיטתו המפורסמת, שיש דין אמירה לעיכובא בקידושין: אין האמירה רק לגלות דעתו ודעתה שרוצים בקידושין, אלא יש בה תורת דיבור והיא מעצם הקידושין, ולכן אם תועיל בה כתיבה תלוי בדין כתיבה כדיבור. וז"ל: "דודאי צריך הוא לומר הרי את מקודשת לי ... לדעת הפוסקים **דכתיבה ה"ל כדיבור אין ה"נ דמהני** ולדעת הפוסקי' דלא הוי כדיבור ה"ה לא מהני".

[2:31] ובשיעורי ר' שמואל (קידושין ב. אות ט')[8] כתב, שבפשוטו אין צורך כאן לדין כתיבה כדיבור: בקידושין מועילה אומדנא ומועיל עסוקים באותו ענין, כסוגיא דלקמן, ופשיטא שכתיבה לא גרעה מעסוקים באותו ענין, ולכן מועילה לכו"ע, לא מדין כתיבה כדיבור אלא משום דלא גרעה מיניה. ולא נאמר נידון כתיבה כדיבור אלא היכא שנאמרה תורת דיבור ואמירה, כבכתיבת הגט שצריך ציווי הבעל, ובזה נחלקו הרמב"ם והטור: "ולא נסתפקו בכתיבה כדיבור או לא **רק לענין כתיבת הגט דבעי ציווי הבעל**". [ונידון כתיבה כדיבור נוהג בכל התורה כולה היכא שצריך דיבור, וידועה תשובת רעק"א (סימן כ"ט)[13] שנשלחה ביום חתונתו, מהתכתבותו עם דודו ר' וולף בענין זה.]

ב. שטר שיש בו שוה פרוטה, ועדי חתימה במקום עדי קיום

[4:02] הרי"ף (א:)[14] הביא דברי הירושלמי (פ"א ה"א)[15] שהשטר מיירי כשאין בו שוה פרוטה: "הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם יש בו ש"פ כסף הוא". וביאר הר"ן (א: בדפי הרי"ף)[16], שאם נאמר שצריך שוה פרוטה לעיקר קנין השטר, "**תיפוק ליה משום כסף**"; ועל כרחך חידושו של שטר הוא כשאין בו שוה פרוטה.

[4:34] והקשה הגאון רעק"א (תוספות רעק"א על המשנה פ"א מ"א)[17]: לר' מאיר עדי חתימה כרתי, ולשיטת הרי"ף בסוף גיטין (מז:)[18] אף לר' אלעזר דעדי מסירה כרתי, אין הכוונה אלא שאף עדי מסירה כרתי, אבל עדי חתימה לכו"ע כרתי. נמצא שלרוב הראשונים, חוץ משיטת רבנו תם, עדי החתימה מועילים גם בתורת עדי קיום למעשה הנתינה, ואין צריך עדים למסירה. אמנם כל זה כשיש תורת שטר, שאז העדים החתומים הם עדי קיום לנתינה מהלכות שטר; אבל בתורת כסף צריך עדים לקיום הדבר, שיראו את הנתינה, ואפילו ידיעה לא סגי. ומעתה יש נפק"מ עצומה כשמסר לה שלא בפני עדים: אם מועיל מחידוש השטר, אין צריך עדים בשעת

המסירה, ואם מדין הכסף שבו, צריך עדי קיום. וז״ל: ״גם יקשה לרבי מאיר דסבירא ליה עידי חתימה כרתי **ומצד כסף היה צריך שיהיה בפני שני עדים** זולת לשיטת רבינו תם״. ומה שהוכיח הר״ן שחידוש השטר בפחות משוה פרוטה, שאל״כ מה נפק״מ בשטר, הרי איכא נפק״מ פשוטה לענין עדי קיום.

[6:56] והאור שמח (הל׳ אישות פ״ג ה״ג)[19] הסתפק במקדש בשוה כסף שבשטר, אם יועילו עדי החתימה כעדי קיום על הקידושין: ״מסתפקנא טובא בשטר שכתוב עליו הרי את מקודשת לי וחתמו בעדים והיה בו שוה פרוטה **וקידש אותה בשטר זה בתורת כסף בלא עדי מסירה מי מועיל**״. שעדי חתימה כאילו מעידים על המסירה, ובזה מועילים במקום עדי קיום בכל שטר; וכיון שהשטר שחתמו עליו יוצא מתחת ידה, יש צד שאף כשאין לו תורת שטר קנין, מכל מקום יש כאן שטר ראיה היוצא מתחת ידה, ועדי החתימה שעליו מועילים כעדי קיום על הקידושין. ולפי זה מיושבת קושית רעק״א: הוא תלה את הנפק״מ לענין עדי קיום במה שהשטר פועל בתורת קנין, ואילו לדברי האור שמח, כשיש בשטר שוה פרוטה ומועיל בתורת כסף, אפשר להשתמש בו מלבד הכסף שבו גם בתורת שטר ראיה, ומדין שטר ראיה ישמשו העדים החתומים בו עדי קיום על הקידושין.

[8:44] ובשיעורי ר׳ שמואל (שם)[9] כתב לדון דלא כאור שמח, שאין העדים החתומים מועילים לקיום אלא בשטר הפועל, הוא שטר קנין, שהעדים הפועלים כריתות השטר הם מגוף השטר: ״אבל הכא דמתקדשת בתורת כסף והשטר הוא רק לראיה **הרי אין העדים מגוף הקידושין**, ובזה לא אשכחן שיועילו לקיום״. וזו פשיטותו של רעק״א, שהמקדש בשוה פרוטה שבשטר ודאי צריך עדי קיום, ובשטר ראיה לא יועילו העדים החתומים.

[9:44] עוד כתב שם לדון, שמה שמצינו עדי חתימה מועילים בתורת עדי קיום אפשר שאינו אלא בגיטין, וכן מפורש ברש״י בגיטין (פו:)[20]: כיון שחתמו העדים על השטר אצל הבעל, ועתה הוא יוצא מתחת ידה, הרי הם כעדים על המסירה, ולכן מועיל בגיטין ועבדים. אבל זה בגט, שמועילה בו נתינה בעל כרחה; ובקידושין, שצריך דעתה, ״הרי אין כאן עדות על המסירה מדעתה **דאפשר דנתן לה בעל כרחה**״. אין מוכח מעצם חתימת העדים על השטר שנגמרו כאן הקידושין, שבעדות קיום אין די במה שמעידים על מעשה הבעל, וצריך עדים גם על שהאשה קיבלה מדעתה; ולכן בקידושין לכו״ע אין עדי חתימה מועילים בתורת עדי קיום. ולפי זה מיושבת קושית רעק״א על הירושלמי, שבין כך ובין כך אין שטר קידושין מועיל לעדות קיום. ודייק כן מלשון הרמב״ם והשו״ע: פרט זה, שעדי חתימה מועילים לעדות קיום, הביאוהו בגיטין (רמב״ם הל׳ גירושין פ״ד הי״ד)[21] (ושו״ע אה״ע סימן קל״ג)[22], ובקידושין דייקו לכתוב שלא כן, שכתב הרמב״ם (הל׳ אישות פ״ג ה״ג)[23] ״ונותנו לה בפני עדים״. אמנם הלחם משנה (הל׳ אישות פ״ג ה״ג)[24] והבית שמואל (אה״ע סימן ל״ב ס״ק ב׳)[25] והחלקת מחוקק (אה״ע סימן ל״ב ס״ק ח׳)[26] לא חילקו בזה.

[12:13] ובגוף הדבר, אם מועיל שטר ראיה לקידושין, כבר נחלקו בזה. הרמ״א (אה״ע סימן מ״ב)[27] כתב שמועיל, והחלקת מחוקק (שם ס״ק י׳)[29] הביא מהגהות מרדכי (מרדכי קידושין סימן כ״ה)[30] שלא מצינו שטר ראיה אלא בממונות, שהוא יסוד נביאים, אבל בדבר שבערוה אין לנו אלא שטר קנין: ״אבל **שטר ראיה על קידושי כסף לא ניתן לכתוב** ורחמנ׳ אמר מפיה׳ ולא מפי כתבם״. והאור שמח (שם) נקט בפשיטות שמועיל שטר ראיה, ובנה על זה צד גדול שיועיל גם כעדי קיום; אבל בעצם הדבר אפשר שאין פרשת שטר ראיה בדבר שבערוה.

ג. שטר קידושין על איסורי הנאה

[12:56] עיקר דין קידושי שטר ילפינן לקמן (ה.) מגט, מויצאה והיתה, ״מקיש הויה ליציאה״.

[13:08] ובתשובת הר״ן (סימן כ״ז)[31] כתב, שמטעם זה, כיון שעיקר דין שטר ילפינן מויצאה והיתה, שטר קידושין שכתבו על איסורי הנאה כשר, כמו בגט, שאמרו בגיטין (כ.) שכתבו על איסורי הנאה כשר: ״וכיון דשטר של גט אינו נפסל משום אסורי הנאה **כך נראין הדברים בשטר של קדושין**״.

[13:31] וביאר הקצות (סימן ר׳ ס״ק ה׳)[32] יסוד הדין: לכאורה אין זכיה באיסורי הנאה, ואיך מתגרשת ומתקדשת בשטר של איסורי הנאה; אלא שדי בנתינת השטר מהבעל לאשה, ואין האשה צריכה לזכות בשטר כדי להתגרש ולהתקדש: ״אלא ודאי משום דגירושין בע״כ **לא בעי זכי׳ כלל אלא ונתן בידה**״, ״ואפ״ה גבי קידושין מהני כתבו באיסורי הנאה״. אבל שטר קנין, שצריך לזכות בו, פסול באיסורי הנאה; ובזה חלוקים גיטין וקידושין משטר קנין.

[14:16] אמנם הרמ״א (אה״ע סימן ל״ב)[33] הביא בזה שתי דעות לענין קידושין: ״כתבו על דבר המחובר לקרקע או על איסורי הנאה י״א שהוא פסול ... ויש מכשירים״; שבגיטין הדין ברור, ובקידושין אינו מפורש בש״ס.

[14:30] וביאר האבני מילואים (סימן קל״ט ס״ק י״ג)[34] שיטת הפוסלים אף שהוקשה הויה ליציאה: רק בגט נאמר דין נתינה ואין האשה צריכה לזכות בו, שהרי נתחדש שמגרשה בעל כרחה, ואי אפשר לזכות בעל כרחה; ובהלכה זו נתגלה שדי במה שהגט ניתן

לה, לידה, לחצרה, לקופתה, לרשותה, בלא זכיה, ולכן מועיל גם באיסורי הנאה. אבל בקידושין, שצריך דעתה, הדר דינא ככל התורה כולה, שצריכה לזכות בנייר ואין די במה שניתן לה, ואין זכיה באיסורי הנאה, ולכן אינה מקודשת: "אבל קידושין דליתי' בע"כ ובעינן מדעתה **איתא נמי בתורת זכי' כמו שאר שטרי הקנאה** ופסול אם כתבו על אסורי הנאה".

ד. טלי קידושיך מעל גבי קרקע, ובמה הוקשה הויה ליציאה

[15:51] עוד דנו האחרונים אם מועיל טלי קידושיך מעל גבי קרקע. בגט אמרו בגמרא שטלי גיטך מעל גבי קרקע אינו מועיל, ושטר קידושין ילפינן מגט; ויש לדון אם גם בפרט זה ילפינן מגט. ובספר גט מקושר (הובא בפתחי תשובה אה"ע סימן כ"ז)[35] הסתפק בזה, והבית שמואל (אה"ע סימן כ"ז ס"ק ג')[36] כתב שאם אמר לה טלי קידושיך מעל גבי קרקע הרי זה ספק קידושין, כלומר שיש לומר שדינו כגט, שפסול.

[16:19] והאבני מילואים (סימן קל"ט ס"ק י"ח)[37] כתב, שלפי מה שצריך שתזכה בשטר קידושין אין נפק"מ בטלי קידושיך מעל גבי קרקע: לא נאמר פסול טלי גיטך מעל גבי קרקע אלא במקום שנאמר דין נתינה, אבל במקום שמועילה פרשת קנינים הכל תלוי בדבר אחד, אם זכתה בשטר אם לאו, שכל ענינו שהוא מזכה לה את השטר והיא זוכה בו. וז"ל: "דכל היכא שהנתינה היא שיזכה המקבל כדבר הניתן לו לא בעי מיד ליד **ואפי' טול מעג"ק מהני** ... אבל גבי גט דהוא בע"כ ואינו משום זכי' אלא משום נתינת הבעל מש"ה צריך בו נתינה". [אמנם מדברי רבי עקיבא איגר מבואר שגם בקנינים, באופן שצריך זכיה, שייך לדון אם האשה עושה את הקנין או הבעל, שיש קנינים מצד הקונה ומצד המקנה, ותלוי מי העושה את הקנין.]

[17:47] והאבני מילואים (סימן ל' ס"ק א')[6] הביא מהמהרי"ל[38] שודאי אינו מועיל טלי קידושיך מעל גבי קרקע, שלשיטתו גם בכסף יש דין שהוא יתן; וחלק עליו, שלא הוקש לגט אלא שטר קידושין ולא כסף, ובכסף ודאי מועיל: "לכן נרא' **דבכסף קידושין מהני טלי מע"ג קרקע** ... זה אינו היקש אלא לקידושי שטר אבל כסף לא איתקש ליציאה".

[18:20] אמנם שיטת בעל העיטור (ספר העיטור מאמר ז' (כתיבת גיטין ושטרות)), המובאת ברשב"א (ב. ד"ה בדינר ובשוה דינר)[40], היא שגם בכסף קידושין מחובר פסול, כמו בשטר קידושין שהוקש לגט: "וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל דמקשינן הויה ליציאה **מה יציאה במחובר לקרקע לא אף הויה במחובר לקרקע לא**". הרי מקור שאין ההיקש לגט בדיני שטר קידושין בלבד, אלא גם בכסף קידושין לענין מחובר; ועל דרך זה יצא המהרי"ל לדון גם בכסף קידושין.

[18:56] ונמצאו בהיקש הויה ליציאה כמה נידונים. א', אם אינו אלא בשטר קידושין או גם בכסף קידושין; וזהו מה שהביא הר"ן (א. בדפי הרי"ף)[42] מבעל העיטור, והאבני מילואים מהמהרי"ל. ב', אפשר שכל ההיקש אינו אלא להלכות גוף השטר, כגון לשמה, ואופני הנתינה אינם בכלל ההיקש.

[19:25] והמקנה (קונטרס אחרון סימן כ"ז ס"ק א')[43] כתב, שאף אם נאמר שגם כסף הוקש לגט, אינו אלא לענין נתינתו ולא לענין הכסף עצמו: "**דפסול' דמחובר בגט הוא משו' דלא שייך בי' נתינה**".

ה. שליחות בקידושין

[19:43] המהרי"ל (שו"ת מהרי"ל סימן ע"ד)[39], המובא באבני מילואים, הוכיח שטלי קידושיך מעל גבי קרקע אינו מועיל, שאל"כ אין צורך לדיני שליחות בקידושין; והרי מפורש לקמן בפרק האיש מקדש (מא.): "האיש מקדש בו ובשלוחו". הרוצה לקדש אשה שולח שליח ונותן לו מכספו, ועל זה צריך לדין שלוחו של אדם כמותו; ולמה יצטרך לפרשת שליחות, הרי הכסף ניתן מהבעל, ואפילו תטול האשה בעצמה את כסף הקידושין יש כאן רצון הבעל לקדש ורצון האשה להתקדש, ותהא מקודשת. ועל כרחך יש דין ונתן, ואין מועיל טלי קידושיך מעל גבי קרקע, ולזה צריך פרשת שליחות. וז"ל: "דאם לא כן מי שיש לו מעות במקום אחר והאשה שם **אין צריך שליח** אלא יאמר או יכתוב לה שתקח אותן המעות ותתקדש בהן".

[21:08] והאבני מילואים (שם)[7] דחה ראיה זו, שהרי צריך לומר לאשה הרי את מקודשת לי, והיא תורת אמירה שהיא חלק מן הקידושין, ולפרט זה צריך שליחות: "איני מבין ראי' זו דודאי צריך הוא לומר הרי את מקודשת לי ובפני שני עדים". אבל לענין מעשה הנתינה אין פסול טלי קידושיך מעל גבי קרקע, ונמצא שכל פרשת שליחות בקידושין היא שליחות על אמירה.

[21:45] ובפרי מגדים בפתיחה יצא לדון אם יש שליחות על אמירה, שמצינו שליחות על מעשה ולא מצינו בפירוש שליחות על אמירה; והביא מהב"ח (או"ח סימן תל"ד)[44] שבביטול חמץ שייכת שליחות על אמירה: "וממילא יכול לבטל ג"כ ע"י שליח", והאריך שם. ולפי האבני מילואים, שלענין הנתינה מועיל טלי קידושיך מעל גבי קרקע וכל השליחות היא על האמירה, יש פרשה בתורה של שליחות בקידושין על האמירה לבדה.

[22:21] ובאמת צריך עיון, שהרי במילי דדיבורא אין אדם יכול לשלוח שליח שיקרא את המגילה בשבילו או יעשה קידוש בשבילו, ואין שליחות על דיבור לבדו; וצריך לברר היכן יש שליחות והיכן אין. והבית מאיר (סימן תל"ב) האריך לבאר שמצינו שליחות גם על דיבור, מן הנביאים, שפעמים רבות מדברים בשם שולחם. ומכל מקום לפי האבני מילואים חידוש הוא שהאמירה חלק מן הקידושין, לא בתורת גילוי דעת בלבד אלא מעשה הדיבור עצמו; וכבר הביאו האחרונים שדין ידות בקידושין, לפי דרכו של האבני מילואים, הוא מצד שיש בהם דין אמירה. ולפי דבריו, על דין אמירה זה המעכב, שהוא חלק ממעשה הקידושין, צריך שליחות.

[23:18] נמצא שנתחלפו השיטות: לפי המהרי"ל, אדרבה, לאמירה אין צריך דין שליחות, ואינו צריך אלא לענין טלי קידושיך מעל גבי קרקע; ולפי האבני מילואים, אדרבה, בטלי קידושיך מעל גבי קרקע בכסף אין חסרון לכל הדעות, וכל השליחות היא על חלק האמירה.

[23:34] והאמרי משה (סימן כ"ה)[45] דחה ראית המהרי"ל, ובדבריו יש קצת תמיהה גם על האבני מילואים: כיון שצריך דעת הבעל בקידושין, צריך שתהא דעתו בשעת חלות הקידושין, ולכן צריך כח שליחות, שהשליח עומד במקום הבעל. שאם לא כן, אין מועיל מה שהיתה דעת הבעל לקדש קודם שהגיע הכסף ליד האשה, שהרי בשעת מעשה הקיחה צריך רצון הבעל; וכששלח שליח והלך לישון, ואין בשעת מעשה אלא השליח, רק מכח שלוחו של אדם כמותו יש כאן דעת הבעל לקדש. וז"ל: "כיון דבעינן כונת הבעל לקדושין **והכונה צריכה להיות בשעת הקדושין ולא מקודם**. על כן צריך לזה שליחות שיהי' כונת השליח ככונת הבעל".

והוא נידון יסודי. לדעת המהרי"ל והאבני מילואים די במה שגילה הבעל דעתו קודם, ואין צריך דעתו בשעת מסירת הכסף ליד האשה, ולכן דנו על איזה פרט צריך שליחות, למהרי"ל על טלי קידושיך מעל גבי קרקע ולאבני מילואים על מעשה האמירה; ולדעת האמרי משה צריך דעת הבעל בשעת קבלת האשה, שהיא מעשה הקיחה הפועל את הקידושין, ולזה צריך פרשת שליחות, שדעת השליח מועילה כדעת הבעל.

והעונג יום טוב (סימן קל"ו) נקט בפשיטות כמהרי"ל, שדי ברצון הבעל שקודם. אבל לכאורה, לפי מה שנתבאר בכמה סימנים שצריך מעשה קיחה, הרי לקבוע את המעשה למעשה קיחה צריך דעת, ולכאורה בשעת מעשה; ולזה צריך פרשת שליחות, בין אם מועיל טלי קידושיך מעל גבי קרקע ובין אם אין דין האמירה מעצם הקידושין.

ו. "בביאה זו", וקנין המועיל ושאינו מועיל

[26:01] בביאה פירש רש"י (שם): "בא עליה ואמר התקדשי לי **בביאה זו**". ובקידושי כסף לא כתב "בכסף זה"; אמנם מהרמב"ם (הל' אישות פ"ג ה"א)[46] משמע שגם בכסף צריך לומר "בכסף זה": "או הרי את לי לאשה **בזה**".

[26:21] וביאר ר' שמואל בשיעורים[10] שיטת רש"י, מה בין ביאה, שצריך לומר "בביאה זו", לכסף. מצינו בכמה ראשונים לענין קנין המועיל ושאינו מועיל, שאם היתה דעתו לקנות מציאה בקנין שאינו מועיל ועשה גם קנין המועיל, אינו קונה; שאין די בכוונה כללית לקנות, אלא צריך כוונה למעשה המסוים. ובזה חלוקים כסף וביאה: בביאה, שהמעשה הוא הפועל, צריך כוונה לקדשה בביאה, היינו במעשה המסוים, ואין די בכוונה כללית לקדשה; אבל בכסף, הכסף עצמו, שהוא תמורת הדבר הנקנה, הוא הקונה, ואין צריך שיחול מעשה על ידי הכסף, אלא עצם מציאות הכסף וקבלתו, ולכן אין צריך לומר "בכסף זה".

[27:44] ורעק"א בתשובות (תניינא סימן נ"ה)[47] האריך בדין קנין המועיל ושאינו מועיל בקידושין, ודימהו לקנינים, באופן שיש לו דעת כללית לקנות ולא במעשה המסוים, ועשה שני מעשים, וכוונתו היתה במה שאינו מועיל. ודיבר שם בנותן לה תחת החופה פחות משוה פרוטה ודעתו לקדש, שאף שאינו פועל בתורת כסף, יכול להועיל בחופה לשיטות שחופה קונה, כרב הונא, ויש בזה מחלוקת ראשונים: "דאם מקדש תחת החופה בכסף פחות מש"פ והיא מתרצית נהי דמ"מ לא הוי קדושי כסף ... **ומ"מ קונה בחופה כיון דמתכוונים לקדושין**". והוכיח מהגמרא לקמן (מח.) במקדש בשטר שנפסל מהלכות שטר, כגון שלא לשמה, שאינו מועיל בתורת שטר, ומכל מקום מקודשת בתורת כסף: "שמין את הנייר, אם יש בו שוה פרוטה"; ומוסיפה הגמרא שהוא משום שדעתה להתקדש גם בשוויו. ומוכח שרק משום שדעתה להתקדש בשוויו מקודשת בתורת כסף, וצריך כוונה לקדשה בשוויו, ואין די בכוונה הכללית לשם קידושין.

[29:23] וכתב רעק"א שעדיין יש לומר, שבנתן לה פחות משוה פרוטה תחת החופה כדי שתתקדש בחופה, לשיטות שחופה קונה, אפילו לא נתכוונו לקדשה בחופה, הדבר תלוי בדברי הר"ן (חידושי הר"ן ב"מ י.)[48] והנמוקי יוסף (ב"מ ה. בדפי הרי"ף)[49] בדין קנין המועיל ושאינו מועיל. שרק בכסף בעינן שתהא דעתה להתקדש בכסף, שמצינו לקמן (ג:) שגנאי הוא לה להתקדש בפחות משוה פרוטה, ואפשר שפעמים גנאי הוא לה גם בפרוטה ועדיף לה להתקדש בשטר, לא מדין שוויו; וזו סברא מסוימת בקידושי כסף, שלעולם צריך שתהא דעתה להתקדש בפרוטה. אבל בעיקר קנין המועיל ושאינו מועיל, שהחופה תקנה או שהשטר יקנה, שייך הדבר לאותן שיטות ראשונים שדי בדעת לקנות, ודי בכוונה להתקדש.

[30:45] ובאמת לשון הגמרא לקמן, שכשהשטר פסול מקודשת בתורת כסף משום שדעתה להתקדש גם בשוויו, מדויק כדברי רעק"א: זו סברא מסוימת מצד דעתה ולא מצד דעת הבעל, שלא יהא לה גנאי, ולכן בכסף צריך שתגמור דעתה על שוה פרוטה.

[31:24] ובקהלות יעקב (קידושין סימן א' אות ב') כתב, שאף אם בעלמא בכל מעשה קנין המעשה עצמו פועל גם בלא כוונה מסוימת שמעשה זה יפעל, מכל מקום בכסף יש לומר שלכו"ע צריך כוונה לקנות בו, שנתינת כסף שלא בתורת פרעון או עבור החפץ הנקנה אינה מעשה קנין כלל. וזו סברא אחרת, שאינה מצד הגנאי אלא מעצם פרשת קנין כסף: כסף שלא ניתן בתורת כסף קונה חסר בו כל שם קנין כסף, ולכן בכסף מודים כולם שאין מועיל בו דין קנין המועיל ושאינו מועיל, וצריך כוונה מיוחדת לקנות בכסף.

ז. שיעור פרוטה וגדר כסף האמור בתורה

[32:22] בשוה פרוטה יש שלשה צדדים מה נקרא כסף בדין תורה. לשיטת הרמב"ם בפירוש המשניות (קידושין פ"א מ"א)[50] הוא מתכת כסף, ושיעורו כחצי שעורה: "ופרוטה **חצי גרעין מכסף**". לפי רש"י (יא. ד"ה ושל דבריהם כסף מדינה)[51] (ויא: ד"ה ותנן שבועת הדיינין)[52] והריטב"א (יא.)[53], לבית שמאי הוא מטבע כסף ולבית הלל ערך ממון, שבימי משה לא היה מטבע פרוטה אלא מעה או דינר; וז"ל הריטב"א: "**דכסף של תורה אינו כסף ממש אלא ממון** ומסרו הכתוב לחכמים". וכך למד האבני מילואים (סימן כ"ז ס"ק א')[54] בשיטות אלו של רש"י והריטב"א, שאינו מתכת כסף ואף אינו מטבע, אלא ערך ממון.

[33:14] אבל דעת החזון איש (אה"ע סימן קמ"ח ס"ק א') והאבני נזר (אה"ע סימן שפ"ד אות ג')[57], וכן נקטו בשיעורי ר' שמואל[11], שגם לבית הלל הוא מטבע, אלא שהכוונה למטבע היוצא בהוצאה: "אלא **דכסף דקרא פירושו מטבע** אף אם היא של נחשת". ולקושית האבני מילואים, שאי אפשר לפרש כסף האמור בתורה מטבע, שהרי בזמן משה לא היה מטבע של פרוטה ולא היה חפצא של מטבע כזה, כתב החזון איש שכוונת התורה שיתן לה מטבע ויזכה לה מתוכו שוה פרוטה. אמנם לא היה מטבע בשיעור פרוטה, אבל צריך נתינת מטבע, שהמטבע הוא חשיבות של כסף, ושיעור הממון שהיא זוכה בו הוא שוה פרוטה מתוך אותו מטבע.

[34:12] וכתב ר' שמואל בשיעורים שזו כוונת רש"י במשנה (ד"ה פרוטה): "של נחושת", כלומר מטבע היוצא בשווי פרוטה. כסף האמור בתורה הוא מטבע; ובזמן משה לא היה מטבע נחושת אלא מטבע כסף, ופירושו כדברי החזון איש, שמקנה לה מתוך מטבע הכסף שוה פרוטה; אבל בזמן המשנה, שכבר היה מטבע של פרוטה, והוא מטבע נחושת, נותן לה מטבע זה, והוא כסף האמור בתורה.

[34:52] ומעיקר נידון הראשונים כאן, מנלן שוה כסף בכסף, מוכח שכסף דקרא הוא מתכת כסף או מטבע, ועל זה יש לדון מה דין שוה כסף; שאילו היה כסף האמור בתורה ערך ממון, לא היה צורך לחדש ששוה כסף בכסף. ובאמת נתקשה בזה האבני מילואים: לפי מה שהבין שאין כוונת רש"י והריטב"א למטבע, שלא היה מטבע בזמן משה, אלא לערך כסף, אין צורך לפרשת שוה כסף בכסף, שהרי מעיקרא כסף האמור בתורה הוא ערך ממון. אבל לדברי החזון איש ודעימיה אין שיטה שהוא ערך ממון, אלא מתכת כסף, כדברי הרמב"ם בפירוש המשניות, או מטבע; ולכן הוצרכו הראשונים כאן לדון בארוכה מנין ששוה כסף בכסף.

ח. מנלן שוה כסף בכסף

[36:06] דעת התוספות (ד"ה בפרוטה ובשווה פרוטה) שדין שוה כסף בכסף נלמד ממה שמצינו בגרעון כסף ובנזיקין, שבהם ריבתה התורה ששוה כסף בכסף: "וי"ל **דילפינן מע"ע**".

[36:19] אבל שיטת הרמב"ן (ב. ד"ה בדינר ובשוה דינר)[58] והרשב"א (שם)[41] שבקידושין ובקנין כסף אין צריך ילפותא, שכיון שהאשה והמוכר מתרצים לקבל את השוה כסף, מסברא מועיל. וז"ל הרשב"א: "יש לומר כל מקום שנאמר כסף גבי קנין שוה כסף בכלל כסף, **כיון דהא ניחא להו בהכי**. וגבי גרעון כסף דעבד דבעל כרחו דרבו הוא, אצטריך"; וכן בנזיקין הוה אמינא דבעי דומיא דמיטב, וז"ל הרמב"ן: "גבי נזיקין סד"א שאינו יכול לפרעו בע"ב בשוה כסף אלא ממיטב".

[36:48] והובא בשם רב חיים בספר אש תמיד, שכל השקלא וטריא בתוספות לענין שוה כסף בכסף היא בקידושין, ובקנינים אין שקלא וטריא כזו: כשיש לנו דין שכסף קונה בקרקעות, או שמדאורייתא מעות קונות לר' יוחנן, אין שואלים מנין ששוה כסף בכסף. וחילק רב חיים, שבקנינים, שאינם פועלים דינים בחפצא, פשוט מסברא ששוה כסף בכסף גם לשיטת התוספות, אבל בקידושין, שפועלים דינים בחפצא, צריך לזה מקור. ואפשר לומר בנוסח אחר, שכאן יש הלכה של מעשה קיחה, ואינה נגמרת בגמירות דעת בלבד אלא המעשה הוא הפועל, ובזה נאמר נידון התוספות מנלן שוה כסף בכסף.

ט. שוה כסף בתנאי

[37:33] עוד דנו האחרונים בתנאי התולה את החלות בנתינת כסף, אם אמרינן ביה שוה כסף ככסף, כבדינים שקבעה תורה שיפעלו בכסף.

[37:52] האבני מילואים (סימן כ״ז ס״ק א׳)[55] פסק שאין הדבר תלוי בדיני התורה אלא בדעת בני אדם: ״אבל אין זה מענין כסף תורה דמרבי תורה ש״כ ככס׳ **ולשון תורה לחוד ול׳ בני אדם לחוד**״. ואילו שיטת המהרי״ט שתלוי בדיני התורה, ומעתה תלוי במחלוקת הראשונים כאן אם גם בנותן בעל כרחו אמרינן שוה כסף ככסף: לראשונים שהסברא ששוה כסף ככסף היא במקום שהוא מדעתו, במקום שמועיל בעל כרחו אין סברא זו, ואפשר שבתנאי המועיל בעל כרחו לא יהא דין שוה כסף ככסף. ובאבני נזר (אה״ע סימן ב׳ אות י״ז)[59] צידד, שגם דעת בני אדם תלויה במה שנידון ככסף בדין תורה, ודי בזה לומר שוה כסף ככסף: ״ובחיוב **בודאי דעתו לחייב עצמו כמו חיובי תורה**״.

י. גדר דין שוה כסף ככסף

[38:44] בדברי יחזקאל (סימן ל״ח)[60] חקר בעיקר ההלכה ששוה כסף ככסף: אם פירושה שכמו שכסף מועיל כך מועיל שוה כסף, או שהנותן שוה כסף מקיים בזה נתינת כסף, שכיון שהמקבל יכול למכור את השוה כסף ולקבל תמורתו כסף, הרי זה בכלל נתינת כסף. ותלה חקירה זו במחלוקת התוספות והראשונים אם צריך פסוק מיוחד לשוה כסף ככסף: לדעת התוספות, שצריך ילפותא, נחשב קיום נתינת כסף, ועל זה צריך קרא; ולשאר הראשונים, שאין צריך קרא, מסברא כמו שכסף מועיל כך מועיל שוה כסף.

[39:41] עוד תלה בזה דברי הרא״ש בתשובה בכלל ו׳ בביאור שיטת רשב״ג בגיטין (עד.), במגרש על מנת שתתן לו איצטליתו ואבדה האיצטלית, שאמרו ״תתן לו את דמיה״; ופירש הרא״ש טעמו, משום ששוה כסף ככסף. והעיר האבני מילואים (שם)[56]: מצינו ששוה כסף ככסף, אבל לא מצינו ששוה חפץ כחפץ; כאן התנה שתתן לו בגד, איצטלא, ומנין שדמיה הם קיום האיצטלא שאבדה, ואיך דימה זאת הרא״ש לשוה כסף ככסף. וז״ל: ״ואמאי הא אפי׳ ש״כ אינו ככסף אלא היכא דגלי קרא לרבות **ומכ״ש בשוה כלי דלא נימא שוה כלי ככלי**״.

[40:26] וכתב שם הדברי יחזקאל, שדעת הרא״ש שמעלת שוה כסף ככסף היא משום שעל ידו יכול להשיג כסף, ולכן נידון כנתינת כסף; וא״כ הוא הדין בהתנה להביא חפץ, שעל ידי מעות אפשר להשיג חפץ, וחשיב כנתינת חפץ. וז״ל: ״דעיקר קרא דישיב אתי לרבות דכל דבעי כסף סגי בש״כ **מצד דיש לו מעלת הכסף ע״י שאפשר לקבל עבורו כסף** ... ומינה נילף דה״ה דכסף חשוב כחפץ כיון דאפשר ליקח חפץ עבור הכסף״.

[40:54] אך יש להעיר על כל הדבר, שהרי לקמן (סג.) מבואר שאם אמרה למקדש ״שחוק לפני, רקוד לפני״, מתקדשת בהנאה זו מדין שוה כסף: ״שמין, אם יש בו שוה פרוטה״. ובאופן זה אינה יכולה להשיג על ידו מעות, ואעפ״כ מתקדשת מדין שוה כסף, קידושי הנאה. ולכאורה שמעינן מזה שלשוה כסף יש תורת כסף מצד עצמו, ולא מכח מה שאפשר להשיג על ידו כסף, וצ״ע לצד שהוא מחמת האפשרות להשיג.

יא. קיחה קיחה משדה עפרון: כסף פרעון וכסף קנין

[41:44] אמרו בגמרא: גמר קיחה קיחה משדה עפרון. ומפורסמת מחלוקת הסמ״ע (חו״מ סימן ק״צ ס״ק א׳)[61] והט״ז (שם)[62] בדין קנין כסף. דעת הסמ״ע שכסף קונה בתורת כסף פרעון; אין צריך את כל דמי הפרעון למעשה הקנין, אבל צריך שיהא תחילת פרעון: ״ואיירי דוקא **כשנתן לו השוה פרוטה על דמי הפרעון**״. ודעת הט״ז שכל שניתן הכסף לשם קנין, אף שלא בתורת פרעון, יש כאן חפצא של קנין כסף.

[42:17] והט״ז הוכיח כשיטתו מסוגיין: באשה לא שייך כסף תמורה ופרעון, שאין שווי לאשה, ואעפ״כ השוותה הגמרא קיחה קיחה משדה עפרון, אותו גדר של קנין כסף; ועל כרחך שגם בשדה אין הכסף ניתן לשווי השדה, אלא הכסף עצמו פועל בתורת מעשה קנין ולא בתורת תחילת פרעון. וז״ל: ״וזה פשוט **דבאשה קונה אותה דרך נתינה לחוד לא בתורת שיווי** מה שהוא שוה״.

[42:51] והאבני מילואים (סימן כ״ט ס״ק ב׳)[63] הכריע כדברי הסמ״ע, ממה שכתב רש״י בבבא מציעא (מו:)[64] שקנין כסף נלמד ממה שנאמר בחילול הקדש ונתן הכסף וקם לו, ושם הכסף הוא דמי החפץ; הרי שכל מקור קנין כסף ממנו, ויסודו דמי החפץ. והוכיח כן גם מהגמרא בגיטין. ולראית הט״ז מסוגיין כתב שבאמת יש שווי לאשה, ויש לומר שנותן בתורת פרעון דמי האשה, והוכיח כן מהרא״ש. וז״ל: ״ולכן נראה עיקר כדברי הסמ״ע **דכסף שקונה היינו היכא דנותן לפרעון או לתחלת פרעון**״. הרי שנקט כסמ״ע בין בקנינים בין בקידושין.

[43:44] ואילו האפיקי ים (ח"א סימן ט"ז)[65] הביא מר' חיים עוזר שחלוק בזה קנין קרקעות מכסף קידושין: אף אם בקנינים הכסף קונה בתורת תמורה ופרעון של הקרקע, כדעת הסמ"ע, מכל מקום בקידושין לכו"ע הוא ניתן בתורת כסף קנין. וז"ל: "דיש לחלק בין כסף מכירה דעלמא דהוי כסף שיווי החפץ הנמכר ... **משא"כ בכסף קידושין די"ל דהוי כסף קנין ולא שיווי**".

[44:11] והביא שם דברי המשנה למלך (הל' אישות פ"ה ה"א)[66], שדן במקדש חולה מסוכנת באיסורי הנאה אם מקודשת. והצד שכן: אף שאצל הבעל, שהוא בריא, אין איסורי הנאה חפץ של ממון, הרי האשה המסוכנת מותרת לאכלם מן הדין, וחי בהם, ואצלה ממון הם. וזו חקירתו, אם די במה שנחשב ממון אצל המתקדשת אף שאינו ממון אצל המקדש: "מי אמרינן דטעמא דהמקדש באיסורי הנאה דאינה מקודשת הוא משום דמה שנתן לה אינו מועיל לה כלום ... **או דילמא טעמא דאינה מקודשת הוא משום דלמקדש אינו שוה כלום**". והביא ראיה מדברי הר"ן (כג. בדפי הרי"ף)[67], שבמקום שהדמים אסורים למקדש ומותרים למתקדשת אפשר לקדש בהם: "משום דכיון שהיא מותרת ליהנות בהן וקנאתן מחמתו מקודשת".

[45:06] ולכאורה יש לדון מהגמרא בבבא קמא (ע:) בגניבה וקציצה הבאות כאחת לענין קים ליה בדרבה מיניה, באומר "עקוץ לך תאינה מתאינתי, ותיקני לי גניבותיך" בשבת: כיון שבמעשה הקציצה עבר על איסור מלאכה, ואילו תבעו בדין היה פטור משום קים ליה בדרבה מיניה, אין חל חיוב תמורה מכח הלקיחה, ומכירה נמי לאו מכירה היא.

[45:57] ומפורסם מה שהוכיח מכאן ר' שמעון (חידושי ר' שמעון קידושין סימן ב')[68]: כיון שקים ליה בדרבה מיניה פוטר מתשלומין אין המכירה חלה, ושם מדובר בקנין כסף; הרי שכסף שאינו מוליד חיוב תמורה, דהיינו שאינו כסף החוזר, אינו כסף מחיר. וז"ל: "מ"מ **כיון שאחרי קנין הכסף א"א לחול על המוכר שום חיוב בתמורת הכסף**, משום דקלב"מ, לא מהני קנין כסף כה"ג". ולכאורה גם במקדש מסוכנת באיסורי הנאה אין כאן כסף החוזר, שהרי אינה מתחייבת בממון זה; שאף ששוה לה, ודאי אין כאן חיוב חזרה אליו, שנתן לה דבר שאצלו אינו שוה.

[46:52] וכתב האפיקי ים, וכן הביא בשם ר' חיים עוזר, שכל זה בקנין כסף דעלמא, שבו צריך כסף החוזר, אבל לא בקידושין; ותלה שם את הסוגיא בבבא קמא בדברי הסמ"ע והט"ז. ויסוד ר' חיים עוזר, שכל מחלוקת הסמ"ע והט"ז בקנינים ובממונות היא אם צריך כסף תמורה ופרעון או כסף קנין, ובקידושין מודים כולם שהוא כסף קנין.

[47:26] ובשיעורי ר' שמואל[12] כתב שהגמרא בבבא קמא אתיא ודאי גם לט"ז, ואינה תלויה אם הוא כסף קנין או כסף פרעון, אלא מתנאי הקנין הוא שצריך כסף החוזר: גם בכסף קנין יש תנאי שיהא כסף הפועל, ואף שאינו חפצא של קנין כסף בתורת תחילת פרעון, צריך כסף שיכול לגרום חיוב.

יב. "האשה נקנית" ו"האיש מקדש": קנין ואיסור

[48:26] מבואר בגמרא (ב:) שהיה אפשר לשנות "האיש קונה", לשון קנין, ושנה "האיש מקדש", שהוא "לישנא דרבנן ... **דאסר לה אכולי עלמא כהקדש**".

[48:40] והקשו הראשונים: אף בלשון האיש מקדש, שהוא האיסור והקדושה שמחיל המקדש, יש לומר שמקדש בעל כרחה, כמו שאמרה הגמרא בלשון קונה, ולכן שנה "האשה נקנית". וכתבו הרמב"ן (ב: ד"ה תנא האשה נקנית)[69] והרשב"א (ב: ד"ה תנא האשה נקנית)[70] והריטב"א (ב: ד"ה ואב"א)[72], שבאיש מקדש פשיטא שאינו מועיל בעל כרחה ואין מקום לטעות בזה, שאין אדם מקדיש ממון חבירו בעל כרחו; ואילו בקנין אשכחן קנין שדה בעל כרחו של מוכר, תליוהו וזבין זביניה זביני. וז"ל הריטב"א: "משום דאשכחן קנין דשדה בע"כ של מקנה דתלויה וזבין זביניה זבינא אבל קדושין לישנא דהקדש הוא **ופשיטא מילתא שאין אדם מקדיש ממון חבירו בע"כ**".

[49:35] ומשמעות הראשונים שנידון "האיש קונה" ו"האיש מקדש" אינו בלשון לבד, אלא שהבעל פועל שתי חלויות. א', חלות קנין, ובזה סלקא דעתך שמועיל גם בעל כרחה, באופן שתליוה. ב', חלות אשת איש, דאסר לה אכולי עלמא כהקדש, ודימוה הראשונים למקדיש ממון חבירו, שהיא תפיסה בגוף הדבר, ובזה אין סלקא דעתך שיועיל בעל כרחה.

[50:24] ובאמת מצינו בעוד שני מקומות דמיון להקדש בעיקר החלות ולא בלשון בלבד. א', ברא"ש (פ"ג סימן א')[73] מבואר שקידושי טעות לאו שמייהו קידושין, כמו בהקדש, "דהקדש בטעות לא הוי הקדש"; וכן בשו"ע (אה"ע סימן ל"ה)[74]. וכתב החלקת יואב שאה"נ לבית שמאי הקדש בטעות שמיה הקדש, שנחלקו בזה בית שמאי ובית הלל בכמה מקומות, כבנזיר (לא.); ומה שאמרו הראשונים שקידושי טעות אינם קידושין כמו בהקדש, תלוי במחלוקת בית שמאי ובית הלל.

[51:07] ב׳, הראשונים בנדרים (ב:) ביארו לרב פפא את הצד שיש יד לקידושין: ידות נתחדשו בנדרים והקדש, ומה הצד שיהא יד בקידושין? וביארו, שכיון שהבעל אסר לה אכולי עלמא כהקדש, דינה כהקדש שיש בו ידות. הרי שאין הדמיון בלשון לבד, אלא יש כאן חלות דומיא דהקדש, והיא שייכת להלכות הקדש.

[51:44] וכן כתב הסטייפלר (קהלות יעקב קידושין סימן י״ג אות ב׳), וכן בקובץ שיעורים (ח״א קידושין ז. אות ט״ו)[75], שהבעל פועל שתי חלויות, חלות האיש קונה וחלות האיש מקדש, חלות קנין וחלות איסור.

[51:58] ורב אלחנן הוסיף לבאר, שפעמים מחיל חלות איסור והקדש וממילא חל הקנין, ופעמים מתחיל מהקנין, ובתולדה ממנו חל האיסור דאסר לה אכולי עלמא כהקדש; ותלוי באיזה לשון קידש, הרי את מקודשת או הרי את קנויה לי. וז״ל: ״אלא שאפשר לומר שהמקדש עושה קנין **והאיסור הוא בתולדה מכח הקנין, או להיפוך**, שעושה האיסור, והקנין נמשך מהאיסור ... דכשמקדש בלשון קדושין הוא עושה האיסור ... אבל אם מקדש בלשון את אשתי הוא עושה הקנין״. ודברים מחודשים מאוד הם, אבל לכאורה כך מתבאר בדברי התוספות (ב: ד״ה דאסר לה אכולי עלמא כהקדש).

[52:24] והסטייפלר (קהלות יעקב קידושין סימן כ״ה אות ג׳) יצא לדון בסוגיא דייעוד לקמן, שאפשר שבמעשה הראשון אינו חל אלא הקנין, וחלות האיסור וההקדש, דאסר לה אכולי עלמא כהקדש, אינה חלה עד שעת הייעוד שלאחר מכן, כשיאמר לה הרי את מיועדת לי. הרי שכיון שיש כאן שתי חלויות, האיש קונה והאיש מקדש, ופעמים מתחיל מזו ופעמים מזו כדברי רב אלחנן, יכולות הן להתחלק גם בזמן.

[53:15] עוד מצינו שהקנין יכול להתחלק מן האיסור: רב חיים (חידושי רבנו חיים הלוי הל׳ אישות פ״ז הט״ז)[76] חידש שבמקדש עובר במעי אמו אין בו אלא חלות קנין, ותורת אישות וקורבה אינה חלה עד שיצא ממעי אמו: ״דאע״ג דנתקדשה וקדושיה כבר נגמרו **מ״מ אין בהעובר דין מתקדשת ואישות**״.

[53:45] ובפני יהושע (קידושין סב:)[77] כתב בזה להיפך, שהעוברה מקודשת לאוסרה אכולי עלמא כהקדש, ככל מקדיש עובר, שבסוגיות בתמורה (יא:) מבואר ששייך להקדיש עובר במעיה; אבל בהלכות קנינים לא קנה, ככל עובר בהמה שנידון כדבר שלא בא לעולם, והגמר יהא כשיצא ממעיה. וז״ל: ״שאין אדם מקנה דשלב״ל ולכך אין קונה אותה קנין גמור **אבל לעשותה כאשת איש שפיר היא מקודשת** דחלו הקידושין כמו בעובר דהקדש״. ומכל מקום יש כאן שתי חלויות נפרדות, ויתכן שאפשר גם למפרע.

יג. אנסוה להתקדש

[54:44] אמרה הגמרא: אי תנא קונה, הוה אמינא אפילו בעל כרחה. והקשה הרשב״א (שם)[71]: מה סלקא דעתך שיקנה בעל כרחה, והרי לא מצינו שאדם יקנה דבר בעל כרחו של מקנה. ותירץ על פי הגמרא בבבא בתרא (מח.), שהאונס אדם למכור לו חפץ עד שנתרצה למכור חל המקח, ״**אגב אונסיה גמר ומקנה**״, שבמעות שהוא מקבל מתרצה גם בלבו להקנות; וכן בקידושין, האונס אשה להתקדש לו מן הדין מקודשת, שאגב אונסה מתרצה גם בלבה להתקדש: ״דאגב אונסא דזוזי גמרה ומקנה נפשה״.

[55:34] ומה טעם גומרת באמת להתקדש? בתוספות בבבא בתרא (מח: ד״ה קדיש בביאה)[78] כתבו שהוא בצירוף מה שמתחייב לה הבעל שאר כסות ועונה: ״וי״ל **דכנגד גופה שקנוי לו מתחייב לה שאר כסות ועונה**״; וברשב״א שם (ב״ב מח: ד״ה דהא אשה)[79] מבואר שכיון שהאשה לעולם אינה רוצה לדור לבדה, טב למיתב טן דו, בצירוף זה גומרת בלבה להתקדש: ״אלא מסתברא לי **דטעמא דאשה משום דניחא לה דתיפוק עליה שמא דאישות** ... ואגב אונסה והנאה זו גמרה ומקניה נפשה״.

[55:53] ולפי זה בסוגיין מדובר שאנסוה להתקדש, ולא בעל כרחה כפשוטו: ״והכא **לאו בעל כרחו לגמרי קאמר**, אלא כי האי גוונא״; ונתחדש שמכל מקום הפקיעו רבנן את הקידושין, משום שעשה שלא כהוגן. והמאירי בבבא בתרא (מח:)[80] חולק וסובר שלא הפקיעו רבנן; ונידון זה בדינים דרבנן, אבל בעצם הדבר היה מקום שתתקדש מדינה באופן שאנסוה.

[56:17] והעיר רבי נפתלי (חידושי הגרנ״ט קידושין, בענין תליוהו וקדיש): לא אמרו תליוהו וזבין זביניה זביני אלא באופן שהוא מוכר, ולא בתליוהו לקנות, לשיטת בעל העיטור (אות ק׳ קידושין)[81], שנחלקו ראשונים מה הדין כשאנסו את הקונה: ״ודוקא אנסוהו למכור דאגב דקביל זוזי אגב אונסיה גמר ומקני **אבל אנסוהו לקנות לא אמרינן אגב אונסיה גמר ומקני**״. וא״כ באשה שתליוה, לענין קידושי כסף, מה שהיא זוכה בכסף הוא בעל כרחה, והרי זה תליוה וקני.

ובאמת תמה הנתיבות (סימן ר״ה ס״ק י״ח) בכל תליוהו וזבין, איך זוכה המוכר בכסף, הרי לענין קבלת הכסף לעולם הוא בעל כרחו: יש כאן החלק שהוא מוכר את השדה, אבל צריך גם שיזכה בגוף הכסף. ותירץ הנתיבות, שאה״נ לא קנה המוכר את הכסף, ונשאר הכסף חוב כדמי המקח.

[57:21] והעיר רבי נפתלי: א"כ איך מועיל בקידושי אשה, הרי כאן צריכה היא לכל הפחות לזכות בכסף. וחידש רבי נפתלי (הובא בהערות חברותא על קידושין קט.)[82], שבקידושי כסף אין צריך שהאשה תזכה בכסף, אלא די בנתינת הכסף: כשם שבגט מצינו נתינת השטר, והוא הדין בשטר קידושין, כך גם בכסף די בנתינה. וז"ל: "דבקידושין **אין צריך שהיא תזכה את הכסף, ואין צריך אלא נתינה בעלמא**".

[58:03] ובמאירי (קידושין ב.)[3] מבואר שהסלקא דעתך כפשוטו, שדין הקידושין כדין הגט שמועיל בעל כרחה, וזהו חידוש המשנה; ולא כדרך הרשב"א, שמדובר באופן שאנסוה ותליוה. וז"ל: "וכל שכן שהשטר בקדושין יוצא לנו מהיקש של גט **וכבר ידעת שהאשה מתגרשת בעל כרחה**".

יד. דעת האשה בקידושין

[58:13] בעיקר דין דעת האשה בקידושין, כתב רש"י לקמן (מד. ד"ה קידושין דמדעתה)[83] שהוא מסברא, ככל קנין שצריך "**דעת המקנה**". והקשה במסורת הש"ס כאן מדברי רש"י ביבמות (יט: ד"ה קדושין דעלמא)[84] שלמדו מהפסוק שצריך דעתה: "והלכה והיתה לאיש אחר **מדעתה משמע**"; הרי שאינו סברא אלא גזירת הכתוב.

[58:37] וביאר ר' שמואל בשיעורים (קידושין ב:)[85], שבקידושין בעלמא ודאי צריך דעתה משום דעת המקנה הכללית, והם דברי רש"י לקמן; ורק ביבמות מדובר בקידושי מאמר של היבם, ובזה היה סלקא דעתך שאין צריך דעת מקנה, שכיון שייבום מועיל בעל כרחה, כן גם במאמר. ולזה כתב רש"י, שאף שביבמה הופקע דין דעת המקנה הכללית, מכל מקום יש בקידושין גזירת הכתוב מצד עיקר מעשה הקידושין, שאין צורת הקידושין אלא מדעתה, והיתה לאיש אחר מדעתה, ולכן נדרש גם במאמר יבמין, שהוא מגוף מעשה הקידושין: "**שבקידושין יש דין נוסף של דעת מצד עצם מעשה הקידושין**". נמצא שתרתי איתנהו בצורך דעתה: מצד עצם מעשה הקידושין, ומצד הדין הכללי של דעת מקנה.

[59:46] ויש לדון לפי דברי הר"ן המפורסמים בנדרים (ל.)[86], שאין האשה אלא מפקעת דעתה ורצונה ואין כאן דעת מקנה: "**היא מבטלת דעתה ורצונה** ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר"; ואיך יתיישב זה עם שיטת רש"י שצריך דעת האשה בקידושין מדין דעת מקנה, הרי לר"ן אינה מקנה לו. ובאמת ר' שמעון עמד על זה, שדברי רש"י לכאורה דלא כדברי הר"ן. ואפשר שלר"ן באמת אין צורך דעת האשה אלא מגזירת הכתוב, כרש"י ביבמות. אבל גם לר"ן יש שני חלקים בקידושין: כלפי האיש מקדש אין האשה מקנה לו אלא מפקעת דעתה, והוא אסר לה אכולי עלמא כהקדש, ובזה אין היא פועלת; אבל יש גם החלק שהאשה נקנית, ולזה בעינן דעתה.

טו. אנסוהו לקנות

[1:00:42] הרמ"א בחושן משפט (סימן ר"ה)[87] פסק כשיטת בעל העיטור, שאם אנסוהו לקנות חפץ אינו קונה: "**אבל אנסוהו לקנות אינו קנין**". והקשו החלקת מחוקק (אה"ע סימן מ"ב ס"ק א')[88] והבית שמואל (שם ס"ק א')[89]: בשולחן ערוך (אה"ע סימן מ"ב)[28] הובאו שתי שיטות באנסוהו לקדש אשה: "אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו הרי זו מקודשת וי"א שאינה מקודשת"; ולשיטה שמקודשת מוכח שגם אנסוהו לקנות חפץ קונה, ואיך פסק הרמ"א כדבר פשוט שאנסוהו לקנות אינו קונה, והרי הוא כאנסוהו לקדש, ששם יש שתי שיטות.

[1:01:22] וחילק האבני מילואים (סימן מ"ב ס"ק א')[90], שבקנין צריך רצון יותר מבקידושין, ולכן באנסוהו לקנות לכו"ע אינו מועיל, ובקידושי הבעל די ברצון פחות: "**דלקנות בעי רצון טפי** וכל שבע"כ לא קנה אבל קידושי אשה אינו קנין לגבי בעל".

[1:01:39] ויש להעיר יותר על פי רש"י בכתובות (עג: ד"ה קטן)[91], שקטן המקדש אשה אין קידושיו קידושין, דכתיב כי יקח איש, איש ולא קטן: "**דלאו בר קיחה הוא** כי יקח איש כתיב". ובקנינים לא נתבאר בש"ס מיעוט לקטן, אלא מסברא הוא, כמו שכתבו ר' אלחנן ועוד אחרונים, שאין לו גמירות דעת; ואילו בקידושין בעי קרא. ועל כרחך חלוקים בזה קידושין מקנינים: בקידושין המעשה הוא הפועל, ואפשר שיש לקטן דעת למעשה אף שאין לו רצון וגמירות דעת לחלות, ולכן צריך ילפותא, כדברי רש"י, למעט קטן. ואולי זו כוונת האבני מילואים: בקנינים צריך יותר דעת ורצון לגמור בדעתו, ובזה פסק הרמ"א שאנסוהו לא מהני; ובקידושין, שעיקרם המעשה הפועל, ומשום כך היה סלקא דעתך שיועילו גם בקטן, בזה נחלקו שתי הדעות שבשו"ע באנסוהו לקדש אם מועילים הקידושין.

מראה מקומות קידושין דף ב

דף ב עמוד א: *גמרא ; רש"י ד"ה בכסף ובשטר ; רש"י ד"ה פרוטה ; תוספות ד"ה בפרוטה ובשווה פרוטה*
דף ב עמוד ב: *גמרא ; תוספות ד"ה דאסר לה אכולי עלמא כהקדש*

1. המקנה קידושין ב. דיוק ברש"י שבשטר אין אמירה

מיהו מלשון רש"י ז"ל שכתב גבי קידושי כסף ואומר הרי את מקודשת לי וכן בקדושי ביאה שבא עלי' ואומר התקדשי לי בביאה זו וגבי שטר לא כתב כן משמע דס"ל דבשטר אפי' לא אמר כלום מקודשת ונראה דס"ל כשיטת הרמב"ם ז"ל שהביא הב"ש באה"ע סי' קל"ו דבנתן לה הגט ולא אמר כלום מגורשת מדאורייתא אבל לדעת הטור והר"ן ז"ל אם אינו מדבר כלום בטל מדאורייתא א"כ כ"ש לענין קידושין. ועיין בב"ש סי' ל"ב ס"ק ג' בשם הש"ג ולפ"ז לפי שיטת רש"י והרמב"ם ז"ל אין מקום להוכחת הירושלמי דאי בעינין בשטר שוה פרוטה היינו כסף הא נ"מ טובא דבכסף לחודא בעינין אמירה ובשטר לא בעינין אמירה וצ"ל דס"ל לירושלמי דאפ"ה כיון שכתב בשטר הרי את מקודשת לי הו"ל כאמיר' אף לענין קידושי כסף ובכה"ג פליגי בז' הרמב"ם והטור ז"ל באה"ע סי' ק"כ בדיבור מתוך הכתב אי מהני. ועיין בב"ש ס"ק ח' שם דלדברי הרמב"ם ז"ל מהני וא"כ כי היכא דבקידושי שטר מהני הכתיבה אפי לא אמר בפי' ה"ג בקידושי כסף ואכתי קשה למה לי קידושי שטר כן נ"ל לפרש שיטת הירושלמי.

2, 3. מאירי קידושין ב. חכמי ההר: שטר בלא אמירה ; האשה מתגרשת בעל כרחה

אבל קדושי שטר צריך שיכתוב בשטר על הנייר או על החרס הרי את מקדשת לי ושיהו העדים רואים מה שכתוב בשטר ונתינת השטר לידה ושתהא היא יודעת שהוא שטר קדושין אבל ראיתי לחכמי ההר שכתבו שאינו צריך לומר לה כלום שהרי מה שצריך לומר לה כתוב הוא בשטר והוא שאמרו בגמרא כיצד בכסף נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקדשת לי וכיצד בשטר כתב לה על הנייר או על החרס הרי את מקדשת לי ולא הזכיר בה ואמר לה הרי את מקדשת לי והם פירשו הטעם מפני שהכסף אדם עשוי ליתנו או להלוותו או לקנות בו אי זה דבר ואם אינו מפרש בנתינתו שלשם קדושין הוא נותנם אין במשמע נתינתו ענין שם קדושין כלל והרי הוא כמונה מנה לחברו בפני עדים שאין ראית המנין שום זכות למונה שמא חייב היה לו או נתנם לו אבל שטר שכתוב בו שתהא היא מקדשת לו אינו צריך אמירה אחרת שהרי אמירתו מפורשת בשטר ואין צריך בה אלא שיראו העדים מסירת השטר ולשון שכתוב בו ושתהא היא יודעת שהוא שטר קדושין ... ועקר הדברים כדעת ראשון והראיה שהרי צריך שיכתוב השטר לשמה ומדעתה כמו שיתבאר ונמצא מכל מקום שקדושי כסף צריכין ראיה ושמיעה וקדושי שטר ראיה בלא שמיעה ורבותי חולקים לומר שאף בשטר צריך אמירה וכמו שאמרו בגט כתב לה ונתן לה ואמר לה הרי את משלחת וכו' ונראה לי כדעת ראשון שהרי בשאר הקנאות אמרו כתב לו שדי מכורה לך וכו' ואין צריך אמירה ... אבל מה שיצא לנו ממנה לענין פסק הוא שהאשה אינה מתקדשת בעל כרחה ואע"פ שאין לשון המקרא מוכיח כן להדיא שהרי כי יקח אף על כרחה משמע וכן ובעלה וכל שכן שהשטר בקדושין יוצא לנו מהיקש של גט וכבר ידעת שהאשה מתגרשת בעל כרחה מכל מקום אין זה צריך קרא שאם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו והרי אף בשאר דברים אין שום מקח מתקיים באונס וזהו שהוצרך ביבמה לומר ויבמה בעל כרחה וכן בגט ושלחה בעל כרחה הא אשה דעלמא אינה מתקדשת בעל כרחה וכו'

4. טור אה"ע סימן ק"כ

לא יכתבנו הסופר ולא יחתמו בו העדים עד שיאמר להם הבעל לכתוב ולחתום ... ואף אם הוא חרש אפי' הוא שומע אלא שאינו מדבר או אפי' פיקח וכתב להם בכתב ידו שיכתבו ויחתמו לא יעשו עד שישמעו מפיו והרמב"ם כתב נשתתק וכתב בכתב ידי שיכתבו גט לאשתו אם דעתו מיושבת עליו כותבים ונותנין שאין דין מי שנשתתק כדין החרש וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה וכו'

5, 6, 7. אבני מילואים סימן ל' ס"ק א' כתיבה כדיבור באמירה ; טלי בכסף מועיל ; דחיית ראית המהרי"ל

ובתשובת מוהרי"ל סימן ע"ח ז"ל ועוד יש להתיר מטעם אחר אפי' אי הוי תרי סהדי כיון דלא קיבלה הקדושין לא ממנו ולא משלוחו אלא מעצמה נטלה המעות והוי כמו טלי גיטך מע"ג קרקע דלאו כלום הוא דבעינן ונתן בידה הוא או שלוחו ואפי' נטלתו מידו אינה מגורשת האי חצר דידי' לא עדיף מידו וה"ה לקידושין ... ואבע"א סברא דאם לא כן מי שיש לו מעות במקום אחר והאשה שם אין צריך שליח אלא יאמר או יכתוב לה שתקח אותן המעות ותתקדש בהם עכ"ל. ... לכן נרא' דבכסף קידושין מהני טלי מע"ג קרקע ולישב הראיות שכתב מוהרי"ל דלא תיקשי למהר"מ פאדווי והרמ"א דהנה מ"ש מוהרי"ל אבע"א קרא דכתיב ויצאה והיתה זה אינו היקש אלא לקידושי שטר אבל כסף לא איתקש ליציאה וכמ"ש הר"ן רפ"ק דקידושין דמקדשה במחובר לקרקע בתורת כסף ע"ש ... ומ"ש מוהרי"ל אבע"א סברא דאל"כ מי שיש לו מעות במקום אחר והאשה שם אין צריך שניח אלא יאמר או יכתוב שתקח המעות ותתקדש בהם. איני מבין ראי' זו דודאי צריך הוא לומר הרי את מקודשת לי ובפני שני עדים ואם יכתוב לה הרי את מקודשת בכסף שתקבל מפ' הנה לדעת הפוסקים דכתיבה ה"ל כדיבור אין ה"נ דמהני ולדעת הפוסקי' דלא הוי כדיבור ה"ה לא מהני כתיבת הרי את מקודשת בכסף ועיין בשו"ת שבות יעקב ושב יעקב.

8, 9, 10, 11, 12. שיעורי ר׳ שמואל קידושין ב. אות ט׳

כתיבה בעסוקין באותו ענין; עדי חתימה בשטר ראיה; קידושין צריכים מסירה מדעתה

ט) בס׳ המקנה הקשה עוד על הירושלמי דיש נפק״מ אם מהני מדין שטר או מדין כסף, לפמש״כ שם לדייק מלשון רש״י שבשטר פי׳ כותב לה על הניר יעוי״ש ולא הזכיר ואמר לה כמש״כ גבי כסף וביאה, ומשמע שבשטר אין צריך אמירה, וא״כ נפק״מ דאם מתורת כסף בעי אמירה אבל אם מהני בתורת שטר אין צריך אמירה, ותירץ המקנה דמ״מ אף אם מקדשה בתורת כסף כיון שכתוב כאן בשטר זה נוסח הקידושין, די בכך ואין צריך אמירה, ודימה זה למחלוקת הרמב״ם והטור באבה״ע (ק״כ) אם כתיבה כדיבור דמי או לא. יעוי״ש. ולכאורה אין צריך לזה, דבקידושין דמהני אומדנא ועסוקים באותו ענין כדלקמן ודאי דכתיבה לא גרע מזה ומהני, ולא נסתפקו בכתיבה כדיבור או לא רק לענין כתיבת הגט דבעי ציווי הבעל, ... בזה יש להסתפק אם כתיבה כדיבור או לאו, ובזה איירי הרמב״ם והטור בסי׳ ק״כ אבל בקידושין שעסוקים באותו ענין מהני ודאי פשיטא דכתיבה מהני לכו״ע. ... עוד י״ל בסברת רע״א, דאפילו אם יועיל שטר ראיה בקידושין יועיל זה רק לראיה, אבל שישמש בתורת עידי קיום על עצם הקידושין, זה לא אשכחן רק היכא דמתקדשת באותו השטר, דבזה אמרינן דהעדים החתומים בו מועילים לקיום כיון שהם מגוף השטר, אבל הכא דמתקדשת בתורת כסף והשטר הוא רק לראיה הרי אין העדים מגוף הקידושין, ובזה לא אשכחן שיועילו לקיום, ולכן פשיטא לרע״א שאם קדשה בכסף לא יועיל שטר זה בלא עידי קיום על הקידושין. [וע״ע בשעורי רבי שמואל גיטין ס״ק נ״ח]. ... ז) וליישב קושית רע״א י״ל דהנה בחלקת מחוקק וב״ש ריש סי׳ ל״ב נקטו בפשיטות שכשם שבשטר גירושין מהני להרי״ף ע״ח במקום ע״מ ה״ה בשטר קידושין, אבל מהרמב״ם והשו״ע שכתבו בהל׳ קידושין ״ונותנו לה בפני עדים״ אף על פי שבגיטין ובעבדים כתב הרמב״ם כהרי״ף דאם חתמו בעדים ונתנו בינו לבינה סגי, מלשון זה משמע שיש מקום לחלק בין גיטין לקידושין. ... אבל לכאורה מסברא יש מקום לחלק, דאמנם כשהע״ח חתמו על השטר אצל הבעל ועכשיו הוא יוצא מתחת ידה הרי הע״ח כעדים על מסירה שהיתה כאן ולכן מהני בגיטין ועבדים, אבל כ״ז בגיטין שמהני נתינה בע״כ, אבל בקידושין שצריך דעתה הרי אין כאן עדות על המסירה מדעתה דאפשר דנתן לה בעל כרחה, וא״כ י״ל דמשו״ה לא מהני בקידושין ע״ח בתורת עדים לקיומי דבעדות לקיומי לא סגי במה שמעידים על מעשה הבעל, ואי נימא הכי תתיישב קושית רע״א דאין כאן נפק״מ כלל, דגם אם מקדשה בתורת שטר צריכים בקידושין עידי קיום לכו״ע.

13. שו״ת רעק״א סימן כ״ט

הרי ביררנו דאין לחלק ס״ע מדין שבועה וחד דינא אית להו דכתיבה לאו כדיבור דמי, וא״כ בנ״ד בכותב בימי הספירה כך וכך לעומר לא יצא י״ח וצריך לחזור ולספור בברכה וכו׳

14. רי״ף קידושין א:

בשטר מנא לן דכתיב (דברים כד) ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה בשטר אף הויה בשטר ירושלמי הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם יש בו ש״פ כסף הוא:

15. ירושלמי קידושין פ״א ה״א

בשטר. הדא דתימר. בשטר שאינו יפה שוה פרוטה. אבל בשטר שהוא יפה שוה פרוטה ככסף הוא. תני רבי חייה כן. לא סוף דבר בשטר שהוא יפה שוה פרוטה. והלא מתקדשת היא האשה בכל דבר שהוא יפה שוה פרוטה. אלא אפילו כתבו על החרס או על נייר ונתנו לה הרי זו מקודשת.

16. ר״ן קידושין א: (בדפי הרי״ף) למה הביא הרי״ף את הירושלמי

בשטר מנא לן וכו׳ ירושלמי. והביאו הרב אלפסי ז״ל בהלכות הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם יש בו שוה פרוטה כסף הוא ולא ידעתי למה הביאו אם ללמד דבשטר לא בעי שוה פרוטה זו בידינו היא מהברייתא השנויה בגמ׳ [דף ט.] כתב לה על הנייר או על החרס אע״פ שאין בו שוה פרוטה וכו׳ ורבא אמר רב נחמן נמי אמר הכי והביאה הרב אלפסי ז״ל בהלכותיו [סי׳ תקפה] ואם לומר דמהא ילפינן מאי דאמרינן התם אע״פ שאין בו שוה פרוטה דאם איתא דבעי׳ שיהא בו שוה פרוטה תיפוק ליה משום כסף דהא ודאי צריך שיתן לה השטר דהא דכוותה בגט הרי זה גיטיך והנייר שלי אינה מגורשת כדאיתא בפרק המביא תניין (דף כ:) וכיון שצריך שיתנהו לה אם איתא דבעי׳ שיהא בו שוה פרוטה היינו כסף וכי לזה הוצרכנו והא ממילא משמע דכיון דמקשינן הויה ליציאה ומינה ילפינן קדושי שטר מה יציאה לא בעינן שיהא בגט זה ש״פ דהא קי״ל בפרק המביא תניין (שם.) דכתבו על איסור הנאה כשר אף שטר קידושין נמי אע״פ שאינו ש״פ ואפשר דמשום דמצי׳ למימר באשה גנאי הוא לה שתקנה את עצמה בשטר שאין בו ש״פ מה שאין לומר כן בגט דבעל כרחה ומש״ה מצי למימר האי כדיניה והאי כדיניה היה הדבר צריך לאמרו עוד נראה לי שכתבו ללמד למקדש בשטר ופסול מדין שטר כגון שנכתב שלא לשמה שאם הוא ש״פ מהני מדין כסף דבקדושי שטר דעתייהו נמי אנייר והכי מוכח בפרק האיש מקדש (דף מח.) דתניא וחכ״א שמין את הנייר ואכתוב עוד מזה פרק האומר בס״ד:

17. תוספות רעק״א משניות קידושין פ״א מ״א אות א׳ עדי חתימה כרתי בשטר שוה פרוטה

[אות א] בהרע״ב ד״ה בשטר. אף על פי שאין בו שוה פרוטה. בהרי״ף ירושלמי הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם יש בו שוה פרוטה כסף הוא. ועיין בר״ן כתב דליכא למימר דהרי״ף בא לומר הטעם דמנ״ל דלא צריך שיהא בשטר שוה פרוטה לזה קאמר דאם איתא דיש בה שוה פרוטה תיפוק ליה מדין כסף. והר״ן סתר דלמאי צריכא לזה הא בלאו הכי ידעינן כיון דמקשינן הויה ליציאה נילף מה יציאה דאף על גב שאין בו שוה פרוטה כדאמרינן בגיטין וכו׳. ובאמת יש לומר דגם בגט לא ידעינן מסברא דס״ד דכיון דכתיב ונתן בעינן מידי דנתינה שיהא שוה פרוטה אלא כיון דילפינן בקדושין דלא צריך שיהיה בו שוה פרוטה דאם כן היינו כסף ואחר כך ילפינן יציאה מהוייה דלא צריך שיהיה בו שוה

פרוטה. ואולם מטעם אחר קשה דדלמא באמת בגט וקדושין בעינן שיהיה בו שוה פרוטה ובאמת אין נפקא מינה בקדושי שטר דממילא הוי כסף וההיקש דיצאה והיתה הא מצטריך לכמה דינים ולא שייך בזה אין היקש למחצה דבאמת נקנית בשטר שיש בו שוה פרוטה כמו דיוציא אלא דבלאו הכי מקודשת מדין כסף. גם אם איתא דצריכים ראיה לזה יקשה לרב יוסף דסבירא ליה לקמן (דף ז' ע"ב) דבכסף מידי דקיין בעינן וללישנא בתרא אף באמר כל דהו הכי הוא אם כן אצטריך שפיר לקנין שטר ביש בו שוה פרוטה אלא דלא שמו אותו תחלה דאין שם כסף עלה בזה נקנית בשטר דיש בו שיעור נתינה כיון דבאמת הוא שוה פרוטה.

18. רי"ף גיטין מז:

ומהא נמי שמעי' דלא בעינן עדי מסירה היכא דאיכא עדי חתימה דהא רב הוא דאמר אם נשאת בעד אחד וכתב ידי סופר שהולד ממזר והוא אמר הלכה כר"א בגיטין ואי ס"ד בעינן עדי מסירה היכא דאיכא עדי חתימה השתא היכא דליכא עדי חתימה כלל ואפילו עד אחד מכשר רב היכא דאיכא ע"א ועדי מסירה פסיל והוה ליה הולד ממזר אטו עד אחד מגרע גרע מהיכא דליכא עד כלל אלא ודאי מדפסיל רב בעד אחד ומכשר היכא דאיכא עדי מסירה אפי' ליכא עד אחד שמעינן דהאי דפסיל עד אחד היכא דליכא עדי מסירה הוא ואי איכא בחתימה שני עדים מכשר ואע"ג דליכא עדי מסירה.

19. אור שמח הל' אישות פ"ג ה"ג עדי שטר במקום עדי מסירה

מסתפקנא טובא בשטר שכתוב עליו הרי את מקודשת לי וחתמו בעדים והיה בו שוה פרוטה וקידש אותה בשטר זה בתורת כסף בלא עדי מסירה מי מועיל? ... ובאמת לשיטת האלפסי כפי שביאר דבריו הר"ן בפרק המגרש דלר' אליעזר הא דעדי חתימה מהני היינו משום דס"ל שהמסירה כורתת כל זמן שיש בשעתה עדים מכיון שיש עדים על עיקר הדבר שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו שהבעל מסר לה, ונמצאו כאילו הן עצמן מעידין על המסירה, והכא נמי כיון שהעדים מעידין בחתימתן שנמסר השטר לידה ויש בו שוה פרוטה הרי איכא עדים שנמסר לה שוה פרוטה, ואמאי לא הוו קדושין בנותן לה בתורת כסף כיון דהוי כנתנו לה בפני עדים. ... לכן נראה דגם לר' אליעזר לא מועיל משום דכל עדי שטר הלא הוי מפי כתבם ומפיהם ולא מפי כתבם, ... וזה יתכן הכל על מה דחתמו שיהיה לו דין שטר, אבל על הנתינה מתורת כסף והוא שיש בו שוה פרוטה ע"ז לא איתיהב דין שטר והוי כאילו עדים מעידין שקדשה בכסף ע"י שטר, שכיון שאין מעידין בפיהם, הוי מפיהם ולא מפי כתבם ולא הוי עדות.

20. רש"י גיטין פו: ד"ה דלא כר' אלעזר

דלא כר' אלעזר - אלא כר' מאיר הלכך כל אחת מהן מתגרשת בשלה שהרי בא לידה ועדיו חתומים בו ור' מאיר כיון דלא בעי עדי מסירה שפיר דמי דהא כל גיטין נמי משחתמו העדים אינן יודעין למי ינתן:

21. רמב"ם הל' גירושין פ"ד הי"ז

במה דברים אמורים כשהיה הגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה ואין שם עדי מסירה. אבל אם יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כשר הרי זה כשר. אף על פי שהיה תרף הגט על המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי וערב כשנתן לה בפניהם:

22. שו"ע אה"ע סימן קל"ג סעיף א'

צריך שיהיו שני עדים כשרים בשעת מסירת הגט (ושימסור לה הגט בפני שניהם ביחד) (ב"י) וכן צריך להחתים עליו עדים לכתחלה אבל בדיעבד אם לא היו אלא עידי חתימה ומסרו בינו לבינה כשר וכן אם היו עידי מסירה ולא היו בו עידי חתימה כשר וי"א שאם נודע שניתן לה בלא עידי מסירה אע"פ שעדים חתומים בו פסול ומיהו כשרואין אותו חתום תולין שבודאי נמסר בעידי מסירה:

23. רמב"ם הל' אישות פ"ג ה"ג

ואם קדש בשטר כותב על הניר או על החרס או על העלה או על כל דבר שירצה. הרי את מקדשת לי או הרי את מארסת לי וכל כיוצא בדברים אלו ונותנו לה בפני עדים:

24. לחם משנה הל' אישות פ"ג ה"ג ד"ה ואם קידש בשטר

ואם קידש בשטר כותב על הנייר וכו' הרי את מקודשת לי וכו'. קשה למה לא כתב כאן דאם חתמו בעדים ונתנו בינו לבינה דמקודשת וכמו כן גבי גט פרק ראשון וגבי עבד פרק חמישי ובודאי דה"ה כן גבי שטר קידושין דומיא דגט כיון דאית לן עידי חתימה כרתי ובפרק האיש מקדש (קידושין דף מ"א) אמרו שם הכא במאי עסקינן כגון שקידשה בשטר שאין עליו עדים ור' מאיר לטעמיה דאמר עידי חתימה כרתי משמע דלרבי מאיר שטר קידושין בעדי חתימה סגי ולא ידעתי למה לא הזכירו כאן רבינו ז"ל דפסול:

25. בית שמואל אה"ע סימן ל"ב ס"ק ב'

ונותנו לה בפני עדים . לקמן סימן קל"ג גבי גט כתב דאם חתמו על הגט ע"ח ומוסרו בינה לבינו כשר וי"א פסול ופלוגתא זו שייך הכא גם כן בקדושין ח"מ:

26. חלקת מחוקק אה״ע סימן ל״ב ס״ק ח׳

ואין עליו עד מקודשת מספק . היינו למאן דס״ל דגט בלא עידי מסירה סגי בעידי חתימה גם כאן כתב ידו כמאה עידי חתימה דמי אבל למאן דבעי עידי מסירה דוקא ובעידי חתימה לחודייהו אינו גט כלל (שני הדעות האלו הובאו לקמן בסי׳ קל״ג סעיף א׳) ומותרת לחזור לבעלה כהן גם בקדושין אין כאן קידושין כלל וא״צ גט:

27, 28. שו״ע אה״ע סימן מ״ב סעיף ד׳

מצאו כתוב בשטר פלוני קידש פלונית ועדים חתומים בו כל זמן שאין השטר מקויים אין לחוש לקידושין (הגהות מרדכי דקידושין) ודלא כיש מי שמחמיר בדבר (מהרי״ק שורש ע״ד): ... אין האשה מתקדשת אלא לרצונה והמקדש אשה בעל כרחה אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו הרי זו מקודשת וי״א שאינה מקודשת הילכך הוה ליה ספק:

29. חלקת מחוקק אה״ע סימן מ״ב ס״ק י׳ שטר ראיה בדבר שבערוה

כל זמן שאין השטר מקוי׳ . משמע דאם השטר מקוים או שיכול להתקיים הרי היא מקודשת אבל הרשב״א בתשוב׳ סי׳ אלף ר״ט ר״י כתב שאין סומכין על השטר אם כתבו וחתמו שלא מדעת המתקדשת אין זה שטר ומפי כתבם ולא מפיהם הוא ואינו אלא כפנקס בעלמ׳ ומ״מ מדבריו משמע שאם היה כתוב בשטר ואמרה לנו האשה כתבו וחתמו ותנו ליד פלוני המקדש להיות בידו לראיה שקדשני הוי שטר גמור אבל בהגהות מרדכי דגטין משמע דאף דכתבו בידיעת האש׳ אינו כלום דשטר זה לא ניתן ליכתב ורחמנ׳ אמר מפיה׳ ולא מפי כתבם דבשלמ׳ שטר חוב הוא יסוד נביאי׳ מפי הגבור׳ דכתיב כתוב בספר וחתום והעד עדים עשה הכתוב חתימת השטר בעדי׳ כהעדה בפיהם וגם שטר קידושין אי מנח ליה גבי דידיה ודידה לא מיקרי מפי כתבם ודוק׳ בשטר קידושין שהאשה נקנית בו וניתן לכתוב דמקשינן הויה ליציאה אבל שטר ראיה על קידושי כסף לא ניתן לכתוב ורחמנ׳ אמר מפיה׳ ולא מפי כתבם עכ״ד:

30. הגהות מרדכי קידושין סימן תק״ע

הרי חזינן דאפילו בעדות אשה דאקילו ביה רבנן איכא מאן דאמר דבעדות השטר אין משיאין כ״ש בשאר עדיות ושטרי ממון הן יסוד נביאים ע״פ הגבורה דכתיב כתוב בספר וחתום והעד עדים [שלא] עשה הכתוב חתימת השטר כהעדאת עדים בפיהם ... מההיא דפרק ד׳ אחין שטר קדושין אי מנחא ליה גבי דידיה ודידה דלא מקרי מפי כתבם ודוקא בשטר קדושין שהאשה נקנית בו וניתן ליכתב דמקשינן הויה ליציאה אבל שטר ראיה על קדושי כסף לא ניתן ליכתב דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם ושלום אביגדור הכהן.

31. שו״ת הר״ן סימן כ״ז

ואחרי כן לרווחא דמלתא תתקדש זאת האשה בשטר, לפי שקרוב אני לומר שאיך חל איסור כלל על קדושי שטר דהא אמרינן בפרק המביא תניין (גיטין כ) לענין גיטין (י) כתבו על איסורי הנאה כשר ושטר של קדושין מגיטין ילפינן לה וכדאיתא פ״ק דקדושין (דף ה) מדכתיב ויצאה והיתה דאיתקש הויה ליציאה וכיון דשטר של גט אינו נפסל משום אסורי הנאה כך נראין הדברים בשטר של קדושין וכו׳

32. קצות החושן סימן ר׳ ס״ק ה׳ גט אינו צריך זכיית האשה

והא דאמרי׳ גבי גט חציר׳ וגיטה באין כאחד נראה דגט שאני דגט אשה ודעבד לא בעי זכי׳ שיזכה דרך זכי׳ כיון דאשה ועבד בע״כ ואין זכי׳ בע״כ אלא ודאי דגבי אשה לא בעי רק ונתן בידה וכן בעבד וליכא תורת זכי׳ והקנאה בע״כ ומה״ט נמי נראה בהא דקי״ל כתבו על איסורי הנאה כשר ואע״ג דליכא תורת זכי׳ כלל באיסורי הנאה וכמ״ש הרשב״א בתשוב׳ סי׳ תר״ב ע״ש וזה דלא כדברי ריב״ש דס״ל דיש זכי׳ באיסורי הנאה אלא ודאי משום דגירושין בע״כ לא בעי זכי׳ כלל אלא ונתן בידה. ולפי זה נראה בשטר מתנה שכתבו על איסורי הנאה דל״מ ומשום דגבי שטר מתנה כתוב ואקח את ספר המקנה ובעינן שיזכה בו המקבל ובאיסורי הנאה ל״ש תורת זכי׳ לפמ״ש הרשב״א בתשובה הנזכר ואפ״ה גבי קידושין מהני כתבו באיסורי הנאה וכמ״ש בחלקת מחוקק באה״ע סי׳ ל׳ משום דאתקש ויצאה והיתה וכו׳

33. שו״ע אה״ע סימן ל״ב סעיף ד׳

הגה כתבו על דבר המחובר לקרקע או על איסורי הנאה י״א שהוא פסול (המ״מ פ״ג דאישות) ויש מכשירים (הרשב״א סי תר״ג) וא״צ לכתוב זמן בשטר קידושין (ר״י) כתבו בכתב ידו ואין עליו עד מקודשת מספק (נ״י פ״ד אחין) נתן לה שטר ואמר לה ע״מ שהנייר שלי אינה מקודשת (הר״ן פ״ק דקדושין):

34. אבני מילואים סימן קל״ט ס״ק י״ג

ומה״ט נראה דשטר קידושין פסול אם כתבו על איסורי הנאה אע״ג דבגיטין כשר אפי׳ איסור הנאה דאורייתא ואתקש הוי׳ ליציאה, מ״מ שאני גט דהוי בע״כ לא בעי זכי׳ רק נתינה לחודה סגי וכמ״ש, אבל קידושין דליתי׳ בע״כ ובעינן מדעתה איתא נמי בתורת זכי׳ כמו שאר שטרי הקנאה ופסול אם כתבו על אסורי הנאה.

35. גט מקושר קונטרס אחרון אות י' (הובא בפתחי תשובה אה"ע סימן כ"ז ס"ק ג')

גט מקושר בקו"א אות יו"ד שהאריך הרבה בדין זה ודעתו שם דבקדושי כסף אפילו אמר טלי מעל ג"ק שפיר מיקדשא אך בקידושי שטר יש להסתפק ע"ש וכו'

36. בית שמואל אה"ע סימן כ"ז ס"ק ג'

ואומר לה . ואם אמר טלי קידושיך מע"ג קרקע הרי זה ספק קדושין תשובה רש"ך:

37. אבני מילואים סימן קל"ט ס"ק י"ג נתינה לעומת זכייה

והיינו נמי טעמא דטלי גיטך מע"ג קרקע דלא מהני גבי גט ומשום דכתיב ונתן וגבי חליפין דנמי כתיב ונתן לרעהו וכן בהקדש כתיב ונתן לכהן ואפ"ה לא בעינן שיתן מיד ליד ואם אמר טול מע"ג קרקע מהני. אלא דכולי' חד טעמא אית בי' דכל היכא שהנתינה היא שיזכה המקבל כדבר הניתן לו לא בעי מיד ליד ואפי' טול מעג"ק מהני דעיקר הנתינה היא הזכיי' וכל שזוכה בו אח"כ מהני אבל גבי גט דהוא בע"כ ואינו משום זכי' אלא משום נתינת הבעל מש"ה צריך בו נתינה ולא מהני טלי גיטך מע"ג קרקע. ומה"ט נראה דשטר קידושין פסול אם כתבו על איסורי הנאה אע"ג דבגיטין כשר אפי' איסור הנאה דאורייתא ואתקש הוי' ליציאה מ"מ שאני גט דהוי בע"כ לא בעי זכי' רק נתינה לחודה סגי וכמ"ש אבל קידושין דליתי' בע"כ ובעינין מדעתה איתא נמי בתורת זכי' כמו שאר שטרי הקנאה ופסול אם כתבו על אסורי הנאה וכו'

38, 39. שו"ת מהרי"ל סימן ע"ד ראיה מדין שליחות בקידושין

ועוד יש להתיר מטעם אחר אפי' אי הוו תרי סהדי כדר' נתן כיון דלא קבלה הקדושין לא ממנו ולא משלוחו אלא מעצמו נטלה המעות והוי כמו טלי גיטך מעל גבי קרקע דלאו כלום הוא דתנינ' ונתן בידה הוא או שלוחו. ואפי' נוטלתו מידו אינה מגורשת האי חצר דידיה לא עדיף מידו וה"ה לקידושין ומנא אמינא לה. אב"א קרא. אב"א גמרא אב"א סברא. קרא דבעינן ויצאה והיתה. ... ואי בעית אימא סברא דאם לא כן מי שיש לו מעות במקום אחר והאשה שם אין צריך שליח אלא יאמר או יכתוב לה שתקח אותן המעות ותתקדש בהן דלא עביד שליח ע"י כתב כעובדא דהתם אע"ג דבעינן תרי קראי וכי יקח ולא שתקח את עצמה. וכן ושלחה ולא שתשלח את עצמה. היינו מש"ה מקשינן דליהוי תרווייהו תלו באיש אי לאו ושלחה. ואי לאו כי יקח ה"א תרווייהו תלו אמקנה.

40, 41. רשב"א קידושין ב. ד"ה בדינר ובשוה דינר מחובר בכסף קידושין; שוה כסף בקנין מסברא

בדינר ובשוה דינר. יש מקשים קדושי כסף מהיכא מדכתיב (בראשית כג, יג) כסף השדה, אם כן נימא כסף דוקא. ואם תאמר שוה כסף בכלל כסף, ליתא, דהא גבי עבד עברי אצטריך תנא לרבות שוה כסף כדתניא (טז, א) ישיב גאולתו לרבות שוה כסף ככסף, אם כן גבי נזיקין למאי אצטריך קרא לרבויי דתנאי (ב"ק ז, א) כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף ככסף ואפילו סובין. יש לומר כל מקום שנאמר כסף גבי קנין שוה כסף בכלל כסף, כיון דהא ניחא להו בהכי. וגבי גרעון כסף דעבד דבעל כרחו דרבו הוא, אצטריך, סלקא דעתך אמינא כיון דבעל כרחו מגרע ויוצא כסף דוקא, קא משמע לן אפילו סובין. ... והאי שוה דינר דקתני. איכא למימר דדוקא מטלטלין קתני אבל נתן לה קרקע בקדושיה אינה מקודשת. וכן במחובר לקרקע, וכדמוכח בריש פ"ק דגיטין (י, א) גמרא אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים, דאקשינן והא איכא מחובר. ואסיקנא כי קתני מלתא דליתא בקדושין מלתא דאיתא בקדושין לא קתני, אלמא המקדש במחובר לקרקע אינה מקודשת וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל דמקשינן הויה ליציאה מה יציאה במחובר לקרקע לא אף הויה במחובר לקרקע לא. ... ואי נמי יש לומר דנתן לה קרקע בקדושיה בתורת כסף מקודשת, וההיא דפרק קמא דגיטין בשטר אירוסין קאמר, שאם כתבו על המחובר לקרקע ונתנו לה אינה מקודשת דומיא דגט דמקשינן הויה ליציאה וזה עיקר.

42. ר"ן קידושין א. (בדפי הרי"ף) מחובר בקידושי כסף

מיהו איכא מאן דאמר דאע"ג דשוה כסף ככסף לענין קדושין ה"מ מטלטלין אבל קרקעות לא דבגמרא [דף ה.] אמרינן דמקשינן הויה ליציאה ומהך היקשא ילפינן קדושי שטר וכיון דמקשינן מה יציאה במחובר לא שאין כותבין את הגט במחובר לקרקע כדאיתא בפרק המביא תניין (דף כא:) אף הויה נמי במחובר לא והביאו ראיה ממה דאמרינן בפ"ק דגיטין (דף ט.) גבי הא דתניא התם בג' דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים דפרכינן עלה והא איכא מחובר ומשנינן מילתא דאיתא בקידושין קתני מילתא דליתא בקידושין לא קתני אלמא דמחובר אף בקידושין פסולין וליתא דכי אמרי' התם דמחובר פסול בקידושין ה"מ בקידושי שטר שאם כתב לה על המחובר הרי את מקודשת לי ונתנו לה לא הוו קידושין דקידושי שטר הוא דמקשינן ליציאה אבל נתן לה קרקע או מחובר בתורת כסף ודאי מהני דהויה דכסף לא בעינן דומיא דיציאה. ... וכן דעת הרשב"א ז"ל:

43. המקנה קונטרס אחרון סימן כ"ז ס"ק א' ההיקש לגט לענין נתינה

ומעתה נראה פשוט דלא עלה על דעת בעל העיטור ללמד קדושי כסף מקדושי שטר לכל מילי דפסול בכתיבת גט דא"כ נימא נמי דלר"י הגלילי דס"ל אין כותבין גט על בעלי חיים ועל אוכלים ה"נ דאין קדושי כסף בב"ח ואוכלים והא וודאי ליתא כמו שהוכרחנו בחידושינו אלא וודאי דלא אמר בעל העיטור לענין לאקושי לכתיבת השטר אלא דנילף כתיבת הכסף מנתינה לקדש השטר דפסול' דמחובר בגט הוא משו' דלא שייך בי' נתינה מש"ה גבי עבד ועציץ נקוב יכולה לגרש משו' דשייך בי' נתינ' אבל בדבר המחובר דלא שייך בו נתינ' ה"ה דלא הוי נתינ' לענין

קידושין ... ועיקר נראה דמוכח דלא בעי נתינה בקדושין כמו בגט מההיא דאמרינן דף מ״ז בקדשה בפקדון שיש לו בידה מקודשת ובגט כה״ג אינה מגורשת כדאי׳ בסי׳ קל״ח ולפ״ז גם כשאמר לה טלי מע״ג קרקע מהני משום דלא בעיכן נתינה וכו׳

44. ב״ח או״ח סימן תל״ד

ותו נראה דב״ה אזיל לטעמיה דהמבטל צריך לברך על ביטול חמץ אע״פ שלא בדק ובע״כ שס״ל לפרש מבטלו בלבו ודיו לאו דוקא דפשוט הוא שצריך שיוציא בשפתיו אלא שבאו לומר שא״צ להשמיע לאזניו דאל״כ תיקשי לך לא מצינו ברכה על מחשבה שבלב וממילא יכול לבטל ג״כ ע״י שליח דכמה מצות יש התלויין בדיבור כגון תפלה וברכות דיכול לעשות ע״י שליח וממילא צריך שיבטל השליח בשביל בעל הבית בפניו כדי שישמע מן השליח א״נ היכא דאניס לא גרע מעם שבשדות שמוציאן הש״ץ אע״פ שאינו שומע מן הש״ץ וכו׳

45. אמרי משה סימן כ״ה אות כ״א דעת הבעל בשעת מעשה

ומזה הטעם נראה דלא כהענג יו״ט שחידש דהא דצריך שליחות בקידושין היינו רק בשלא פירש להשליח לאיזה אשה יקדש. דאז בעינן שליחות שיהי׳ הסכמת השליח כמותו. אבל בפירש לשליח שיקדש לאשה פלונית כיון דבקידושין מהני טלי הכסף קדושין מע״ג קרקע לא בעינן דין שליחות ומהני גם בהנך דלאו בני שליחות וכן גם בשלד״ע, עיין שם בסימן קל״ו. והנה לבד מה שכתב המקנה בק״א דבעינן שליחות על האמירה דנתן הוא ואמרה היא ל״מ. וכן כתב הנתיבות בסימן רמ״ד ע״ש. דבזה יש לדון כיון דמהני עסוקים באותו ענין י״ל דאין האמירה של בעל צריכה שליחות דוקא. אבל לפי הנ״ל כיון דבעינן כונת הבעל לקדושין והכונה צריכה להיות בשעת הקדושין ולא מקודם. על כן צריך לזה שליחות שיהי׳ כונת השליח ככונת הבעל.

46. רמב״ם הל׳ אישות פ״ג ה״א

כיצד האשה מתקדשת. אם בכסף הוא מקדש אין פחות מפרוטה כסף או שוה פרוטה. אומר לה הרי את מקדשת לי. או הרי את מארסת לי. או הרי את לי לאשה בזה. ונותן לה בפני עדים. והאיש הוא שאומר דברים שמשמען שקונה אותה לו לאשה והוא שיתן לה הכסף:

47. שו״ת רעק״א מהדורא תניינא סימן נ״ה פחות מפרוטה תחת החופה

דהא הרמ״א פסק סי׳ רס״ח דבנפל קונה לו ד׳ אמות, ולא אמרינן גלי דעתי׳ דבנפילה ניחא ליה דליקני ולא בד״א, והנ״י כתב דאף למ״ד דאמרינן כן, היינו לגבי ד״א דהוא תקנת חז״ל הוי כמו אי אפשי בתקנת חכמים, אבל בחצר דאורי׳ לא דבנפל קונה לו חצירו, ולכאורה קשה מההיא דסי׳ רע״ה סק״א בהגהה דלא קנה בהגבהה דלא כוון לזכות בהם רק בבנין, הרי דבלא כוון לא קנה, וצ״ל לחלק דבבונה בנכסי הגר דלא כוון לזכות רק אחר הבנין א״כ מקודם לזה לא כוון לקנות כלל, בזה באמת לא קנה אף בקנין דאורייתא, כיון דבאותו שעה לא נתכוון לקנותו, אבל בנפל כיון דעתה רוצה לקנות אלא דהוא רוצה לקנות בנפילה בזה כיון דסוף סוף רוצה לקנות עתה קנה בד״א או בחצירו, ... אבל מ״מ נימא דין חדש, דאם מקדש תחת החופה בכסף פחות מש״פ והיא מתרצית נהי דמ״מ לא הוי קדושי כסף, בזה נימא דבאותו רגע דמתכוונים לקנין קדושי כסף בפחות מש״פ הוי כנפילה דאין קנין, ומ״מ קונה בחופה כיון דמתכוונים לקדושין, ממילא הוי חופה קדושין, וכו׳

48. חידושי הר״ן בבא מציעא י׳.

כיון דנפל גלי דעתיה כו׳ י״א דדוקא בקניי׳ דרבנן הוא דאמרי׳ הכי משום דכיון דלא קני אלא מתקנת חכמים הו״ל כאומר אי אפשי בתקנת חכמים דשמעי׳ להו אבל בקניות דאוריי׳ אע״ג דגלי׳ דעת׳ קנה אבל הרשב״א כתב דה״ה בקניות דאוריי׳ חדא דאינו קונה בע״כ ועוד דגרסי׳ ביבמות פר״ג עשאוה כעודר בנכסי הגר דסבור דשלו הן דלא קני וכו׳

49. נימוקי יוסף בבא מציעא ה. (בדפי הרי״ף) ד״ה מתני׳ ראה את המציאה ונפל

מתני׳ ראה את המציאה ונפל עליה כו׳ זכה בה. ומה שנפל זה עליה לאו כלום הוא להחזיק בה ואי משום דארבע אמות של אדם קונות לו כדאיתא בגמ׳ ברה״ר דדחקי ביה רבים לא תקון רבנן אי נמי מדנפל גלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בד׳ אמות לא ניחא ליה דליקני וזו כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו (ב״ק דף ח: וכ״מ) באומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו:

50. פירוש המשניות לרמב״ם קידושין פ״א מ״א

ומשקל הדינר ששה ותשעים גרעיני שעורה מכסף ואיסר הוא רובע הדרכמון נקרא דרהם בערבי. והדינר ששה דרכמונים א״כ משקל האיסר ארבעה גרעינין ופרוטה חצי גרעין מכסף.

51. רש״י קידושין יא. ד״ה ושל דבריהם כסף מדינה

ושל דבריהם כסף מדינה - לקמן מפרש לה כסף מדינה שמינית שבכסף צורי אם סלע הוא שמינית שבסלע צורי ואם דינר הוא שמינית שבדינר צורי הלכך פרוטה לא מצית למימר לפי שהיא של נחושת ובצורי מטבע של נחושת ליכא ובקדושין כסף כתיב דהא קיחה קיחה גמירי וכיון דאפיקתי׳ מפרוטה אלמא מידי דחשיבות בעי אוקמוה אדינר כדלקמן:

52. רש"י קידושין יא: ד"ה ותנן שבועת הדיינין

ותנן שבועת הדיינין - אינה בפחות מטענת שתי מעות כסף ופליגי בה רב ושמואל רב אמר כפירה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף ואפילו לא כפר בה אלא פרוטה או הודה בפרוטה חייב מ"מ מדקתני שתי כסף ש"מ קרא לאו דוקא כסף קאמר אלא אממונא בעלמא קפיד וכיון שלא פירש כמה לא מסרו הכתוב אלא לחכמים ולא קים להו לרבנן לאשבועיה בבציר מהכי דאי קרא דוקא כסף כתיב נהי דמעה היא מטבע הפחותה שבצורי מיהו שתים מנא להו:

53. ריטב"א קידושין יא.

ואמרינן וכללא הוא והרי טענה דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף ותנן הטענה שתי כסף דהיינו שתי מעין כדמוכח בהדיא במסכת שבועות וכדתנן בירו' בהדיא תני הטענה בית שמאי אומרים מעה כסף ובית הלל אומרים שתי מעות כסף אא"ב דכסף של תורה אינו כסף ממש אלא ממון ומסרו הכתוב לחכמים לדון דכל אחד כפי מה שהוא היינו דהכא בקידושין הוי דינר ובטענה שתי מעין ובעלמא פרוטה כפי מה שראו חכמים אא"א דכסף של תורה כסף צורי ממש ומטבע ידוע למה נשתנו שיעוריהן דהכא בקדושין הוי דינר והתם בטענה שתי מעין ובעלמא פרוטה שהרי בדין היה שיהא לכולם שעור אחד ומנין אחד:

54, 55, 56. אבני מילואים סימן כ"ז ס"ק ד' כסף דקרא ערך ממון; לשון בני אדם; שוה כלי ככלי

לא הי' דרך תנאי ובזה הוא דכתב הרשב"א דיוצ' ידי שבועה אפי' בנתינה ע"כ והיא אינה מקודשת כיון שאינה רוצה לקבל כסף קידושי' שהוא המנה אבל במקדש אשה ונתן לה כסף קידושי' והתנה ע"מ שיתן לה מנה כיון דכבר נתקדשה התנאי מתקיים בנתינה בע"כ וזה פשוט אח"כ מצאתי בס' הפלאה שכתב כן: ובחידושי הרשב"א פרק מי שאחזו ז"ל ולענין הלכה לא נתברר אם נתינה בע"כ הוי נתינה או לא הלכך לענין גט דאיסורא אינה מגורש' וגט פסול הוא דס' איסורא לחומרא ולענין קידושין כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי ע"מ שאתן לך מאתים זוז ונתן לה בע"כ שאף הוא בא עכשיו לגמור קניינו בנתינה זו בע"כ הוי ספק מקודשת עכ"ל. ובש"ס שם גבי גט בנתינה בע"כ אמרו הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז והרשב"א כתב עלה ולענין קידושין באומר ע"מ שאתן לך מבואר דאין חילוק בין תנאי שאתן או שתתני ומה שנסתפק מוהרי"ט בנתינה בע"כ בשוה כסף גבי בית בבתי ערי חומה הנה אחר העיון לענ"ד נראה דבבתי ערי חומה ודאי מהני נתינה בע"כ בשוה כסף דלא אמרו ש"כ אינו ככסף אלא היכא דכתיב כסף אבל בבתי ערי חומה לא כתיב כסף וא"כ מה לי כסף או ש"כ וז"ב: ומה שנסתפק מוהרי"ט בתנאי ע"מ שתתני מאתים זוז או שאתן מאתים ונותן ש"כ בע"כ אי הוה כמו כסף.

57. שו"ת אבני נזר אה"ע סימן שפ"ד אות ג'

הארכתי בדבר פשטות לפי שראיתי באבני מילואים ריש סי' כ"ז שהאריך ללא צורך וכל דבריו שם תמוהים, ראשית מה שהקשה כיון דכסף דקרא צריך שיצא בהוצאה [מ"ש זה בשם הרשב"א ללא צורך, דמפורש ברש"י ותוס' דף י"א] ופרוטה בימי משה לא הי' רק מעה או דינר כמ"ש התוס' (י"א:) ועל כרחין כסף דקרא היינו ממון ומנ"ל שיעור חצי שעורה כסף, ולק"מ דבתוס' לא נזכר רק במטבע פחות שבצורי, ומ"מ אמת דפרוטה של כסף ליכא, אלא דכסף דקרא פירושו מטבע אף אם היא של נחושת, ומ"מ השיעור על כרחין במשקל כסף כנ"ל דברי השטמ"ק בפדיון הבן, ועל כן מה שהכריח דלדעת הרי"ף והרמב"ם כסף דקרא לאו היינו כסף היוצא, ליתא, גם מה שהניח לבסוף בצ"ע בפחות מחצי שעורה כסף שהוקר ליתי' עיי"ש:

58. חידושי רמב"ן קידושין ב. ד"ה בדינר ובשוה דינר שוה כסף בקנין מסברא

בדינר ובשוה דינר. איכא למידק, קדושי כסף מנלן דכתיב כסף השדה נימא כסף דוקא שוה כסף מנ"ל וא"ת שוה כסף בכלל כסף והא איצטריך ליה לתנא לרבויי גבי עבד דתניא לקמן ישיב גאולתו לרבות שוה כסף ככסף וא"ת מניה אמרינן לכל מקום שנ' כסף שוה כסף בכלל והא גבי נזיקין אצטריך נמי רבויא דתניא כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף ככסף ואפי' סובין. איכא למימר קדושי אשה גמרינן מדכתיב ישיב את גאולתו לרבות שוה כסף מאי טעמא מדכתיב ויצאה חנם אין כסף והיינו שוה כסף דעבד ואמה ואתקוש וע"כ דרשת ליה הכי אין כסף ושוה לכסף לאדון אחר. א"נ איכא למימר שבכל מקום שנ' כסף בקנין שוה כסף בכלל וכי איצטריך קרא לרבויי סד"א אם לקח עבד אינו יכול לגרוע בפדיונו בע"כ של רבו בשוה כסף דא"ל זיל טרח וזבין אייתי לה ו" גבי נזיקין סד"א שאינו יכול לפרעו בע"ב בשוה כסף אלא ממיטב דכתיב מיטב שדהו ישלם קמ"ל אבל לענין מקנה כיון דניחא ליה בשוה כסף ככסף הוא שהרי שניהם שוים [אצלו] ... אבל בכל מקום שנ' כסף סתם שוה כסף בכלל וזה נ"ל יותר מהראשון.

59. שו"ת אבני נזר אה"ע סימן ב' אות י"ז תנאי שיש בו חיוב

והנה במתנה תנאי ולשון בנ"א היפוך מדין תורה מבואר באבני מלואים סי' כ"ז סק"ד דאזלינן בתר לשון בנ"א עי"ש במתנה על מנת ליתן מאתים זוז ונתן שוה כסף, וכתב במהרי"ט דתלוי במחלוקת ראשונים אם שוה כסף בע"כ חשוב כסף, וכתב עלה באבני מלואים דאין נ"מ בזה במחלוקת ראשונים וממנ"פ אם לשון בנ"א קורין לשוה כסף כסף אפי' מן הדין אין שוה כסף בע"כ חשוב כסף מהני לקיום התנאי וכן להיפוך להיפוך עי"ש, ואמנם לפענ"ד נראין דברי מהרי"ט דבכלל תנאי חיוב ג"כ כדאיתא ביבמות (ק"ו) עיי"ש היטב ברש"י ורשב"א ורא"ש, ובחיוב בודאי דעתו לחייב עצמו כמו חיובי תורה, וא"כ לדעת התוס' דבכל מקום שוה כסף ככסף אף דבלשון בנ"א לאו הוא ככסף ממש אמרינן שאין דעתו להתחייב עצמו יותר מחיובי תורה, ומ"מ בתנאי גרידא שאינו חיוב י"ל גם מהרי"ט מודה דבתר לשון בנ"א אזלינן:

60. שו"ת דברי יחזקאל סימן ל"ח שוה כסף מכח השגת כסף

ונראה להוכיח ממ"ש הרא"ש בתשובה (כלל ׳ סי׳ כ"ד) וז"ל תדע לך דאמרינן בגיטין (דף ע"ה) הר"ז גיטך ע"מ שתתן לי איצטליתי ואבדה איצטליתו דוקא קאמר, אע"ג דבכולה תלמודין קיי"ל דש"כ ככסף, שאני התם דלצעורה קמכוין עכ"ל, ואי נימא דעיקר טעמא דש"כ ככסף הוא מטעם דגלי קרא דהשווי מועיל מתורת כסף א"כ בגוונא דבעי חפץ דוקא מנלן דיועיל שיווי החפץ דהרי לאו חפץ הוא, ומאי הוקשה ליה להרא"ש דמדאמרינן בעלמא דש"כ ככסף יועיל גם שוה חפץ כחפץ, א"ו דס"ל להרא"ש דעיקר קרא דישיב אתי לרבות דכל דבעי כסף סגי בש"כ מצד דיש לו מעלת הכסף ע"י שאפשר לקבל עבורו כסף ונידון כמו תמורתו, ומינה נילף דה"ה דכסף חשוב כחפץ כיון דאפשר ליקח חפץ עבור הכסף, ונמצא דש"כ ככסף ושוה חפץ כחפץ בני חדא ביקתא נינהו דחדא טעמא לתרווייהו, וראיתי בא"מ (סימן כ"ז) שתמה ע"ד הרא"ש דש"כ ככסף שמענו אבל שוה חפץ כחפץ לא שמענו ולפמ"ש א"ש:

61. סמ"ע חו"מ סימן ק"צ ס"ק א׳

ונתן לו כסף שוה פרוטה. דפחות מפרוטה אין חשיבות לקנות בו ואיירי דוקא כשנתן לו השוה פרוטה על דמי הפרעון והשאר זקף עליו במלוה או לא עייל ונפיק אזוזי וע"ד שנתבאר בסי׳ זה בס"י וקיצר כאן וסמך אמ"ש אחר זה או כשכל שיווי המקח אינו אלא פרוטה אבל אין לומר דלא איירי כאן בכסף שנותן בשביל שיווי המקח אלא שנותן לו פרוטה שבפרוטה זו נשתעבדו זה לזה זה לקנות וזה למכור ושאין א׳ יכול לחזור בו דומיא דקנין שטר וחזקה וק"ס דז"א דהא קנין כסף נלמד משדה עפרון וכסף הנזכר בשדה עפרון הי׳ דמי שווי השדה ועפ"ר:

62. ט"ז חו"מ סימן ק"צ ס"ק א׳

(סעיף ב׳ שוה פרוטה) מ"ש סמ"ע סק"א דכל שלא נתן בתורת שווי מקח אינו קונה לא הבנתי דבריו דהא כ׳ רמ"א סי"ז באמר ערבוני יקון קנה הכל. ועוד הא גם גבי קנין דאשה בכסף נלמד מעפרון כמו דאי׳ ריש קידושין וזה פשוט דבאשה קונה אותה דרך נתינה לחוד לא בתורת שיווי מה שהוא שוה:

63. אבני מילואים סימן כ"ט ס"ק ב׳ הכרעה כסמ"ע בכסף פרעון

וכן נראה פ׳ השולח (דף ל"ט) גבי נתייאשתי מפ׳ עבדי כו׳ או בכסף או בשטר והאי פקע ליה כספי׳ ע"ש. ולפי דעת הב"ח וט"ז דאשה דנקנית אינו מכסף שיוי אלא מכסף קנין א"כ בנתייאשתי מפ׳ עבדי נהי דפקע לי׳ כספי׳ ליקני בכסף כמו באשה ומשמע מזה דכסף לא מהני אלא כסף שיוי ומשום דבאשה נמי שייך כסף שיוי וכמ"ש מדברי הרא"ש, ולכן נראה עיקר כדברי הסמ"ע דכסף שקונה היינו היכא דנותן לפרעון או לתחלת פרעון בזה הוא דקונה:

64. רש"י בבא מציעא מו: ד"ה סבר לה כר׳ יוחנן

סבר לה כר׳ יוחנן - דאמר לקמן (דף מז:) דבר תורה מעות קונות כדאשכחן גבי קונה מן ההקדש שאמרה תורה ונתן הכסף וקם לו:

65. אפיקי ים ח"א סימן ט"ז אות י"א

ושארי הגאון ר׳ חיים עוזר שליט"א מווילנא העירני לישב חומר הקושיא דלעיל. דיש לחלק בין כסף מכירה דעלמא דהוי כסף שיווי החפץ הנמכר ולכן בגונא דלעיל לא מקרי שקיבל כסף תמורת החפץ ונתינה מקרי ולא מכירה. משא"כ בכסף קידושין די"ל דהוי כסף קנין ולא שיווי. וכמ"ש הסמ"ע ז"ל. גם בגונא דלעיל עכ"פ כסף קנין הוי.

66. משנה למלך הל׳ אישות פ"ה ה"א ד"ה המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה איסורי הנאה למקדש מסוכנת

ונסתפקתי הגע עצמך שהיתה האשה חולה והיתה מסוכנת דשרו לה איסורים אלו וכן אם היא חולה שאין בו סכנה וקדשה באיסורי הנאה של דבריהם למ"ד דכל איסורים דרבנן הותרו בחולה אף שאין בו סכנה אם עבר וקדשה מהו. מי אמרינן דטעמא דהמקדש באיסורי הנאה דאינה מקודשת הוא משום דמה שנתן לה אינו מועיל לה כלום שהרי אינה יכולה ליהנות ממנו ולפי זה אם היתה חולה בענין שיכולה ליהנות הויא מקודשת. או דילמא טעמא דאינה מקודשת הוא משום דלמקדש אינו שוה כלום ונמצא שלא נתן לה פרוטה ולפי זה אם היתה חולה אינה מקודשת דנהי דלדידה שרי מ"מ המקדש לא נתן לה כלום כיון דלדידיה אסור בהנאה ... וא"כ יש להוכיח מדברי רש"י הללו דכל היכא דלדידה ש"פ אף דלגבי דידיה נמצא שלא נתן לה כלום הויא מקודשת דהא חליפי איסורי הנאה אסורים בהנאה למקדש ונמצא דלא נתן לה כלום ואפ"ה הויא מקודשת משום דאיהי מותרת ליהנות בחליפין. וכ"כ הר"ן בספ"ב דקידושין דלרש"י היינו טעמא דמקודשת אף ע"פ שהיו הדמים אסורים למקדש משום דכיון שהיא מותרת ליהנות בהם וקנאתן מחמתו מקודשת דומיא דמקדש בגזל דאחרים למאן דאית ליה סתם גזילה יאוש בעלים הוא דאע"ג דיאוש כדי לא קני וכל זמן שהוא בידו אינו קנוי לו אפ"ה כיון שקנאתו היא בנתינתו מקודשת וה"נ הנאה הבאה לה מחמתו היא עכ"ל.

67. ר"ן קידושין כג. (בדפי הרי"ף)

מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. לפי שאין הדמים נתפסין באיסור כדיליף בגמרא. וכתב רש"י ז"ל בפרק קמא דחולין (דף ד:) דכי אמרי׳ דדמי איסורי הנאה שאין תופסין דמיהן מותרין ה"מ לאחרים אבל למוכר עצמו אסורין דא"כ מצינו דמים לחמץ בפסח ותניא בתוספתא האוכל תרומת

חמץ בפסח פטור אפי׳ מדמי עצים ולדבריו היינו טעמא דמקודשת אע״פ שהיו הדמים אסורין למקדש משום דכיון שהיא מותרת ליהנות בהן וקנאתן מחמתו מקודשת דומיא דמקדש בגזל דאחרים למאן דאית ליה סתם גזלה יאוש בעלים היא דאף על גב דיאוש כדי לא קני וכל זמן שהוא בידו אינו קנוי לו אפ״ה כיון שקנאתו היא בנתינתו מקודשת והכא נמי הנאה הבאה לה מחמתו היא וכו׳

68. חידושי ר׳ שמעון קידושין סימן ב׳ כסף שאינו מוליד חיוב תמורה

ולכאורה הי׳ מקום לאמר דאיכא בין חליפין לכסף לענין דין חיוב. דבכסף מכיון שמקבל המוכר את הכסף מיד נתחייב בתמורת הכסף, וזהו עיקר דין כסף מה שהכסף גורם חיוב ע״י קבלתו להתחייב בתמורת הכסף, וכמו שאמרנו זה כבר להוכיח כן מגמ׳ ב״ק פ׳ מרובה (דף ע׳ ע״ב) דאמרינן שם וכיון דאי תבע לי׳ בדינא קמן לא מיחייב משום דקלב״מ מבירה נמי לא הוה מכירה, ... אלא אף דליכא חסרון בנתינת הכסף מ״מ כיון שאחרי קנין הכסף א״א לחול על המוכר שום חיוב בתמורת הכסף, משום דקלב״מ, לא מהני קנין כסף כה״ג. ולפ״ז עיקר היסוד בקנין כסף הוא שע״י הכסף יתחייב המוכר עבור זה להשלים מקחו ועי״ז מהני מה שגומר בדעתו להקנות הדבר שגמרו ביניהם בתחילה. וזהו הענין מה שקודם קבלת הכסף דליכא דין חיוב לא מהני הקנאתו ואחר הקבלה דאיכא דין חיוב מהני.

69. חידושי רמב״ן קידושין ב: ד״ה תנא האשה נקנית מדעתה אין

ואי תימא והאיש מקדש משמע בעל כרחה לא קשי׳ דכיון דגלי תנא הכא לא אתא למטעי התם ולומר מקדש אף בעל כרחה משמע שהרי שנה התנא במשמעו שלא יהא במשמעו בע״כ ואחרים אמרו כיון דתנא מקדש מדעתה משמע ולא בע״כ שאין אדם מקדיש שאינו שלו.

70, 71. רשב״א קידושין ב: ד״ה תנא האשה נקנית דמדעתה אין אגב אונסא דזוזי גמרה ומקנה

ויש מי שהקשה אפילו תניא האיש קונה היכי הוה סלקא דנקנית בעל כרחה, דהיכי מצינו מקנה בעל כרחו. ואישמיטתיה תליוהו וזבין זביניה זביני ותליה וקדישו קדושיה קדושין דאגב אונסא דזוזי גמרה ומקנה נפשה הוי כאמימר דאית ליה הכין בפרק חזקת (בבא בתרא מח, ב) והכא לאו בעל כרחו לגמרי קאמר, אלא כי האי גוונא וקיימא לן כרב אשי דאמר התם באשה אינה מקודשת דהוא עושה שלא כהוגן [בעשו לו שלא כהוגן], ודוקיא דהכא כרב אשי אתיא. ואמימר מתרץ לה כתירוצה קמא, משום דתנא סיפא בדידה. כך נראה לי. והאיש שאנסוהו לקדש. כתב הרמב״ם ז״ל (פ״ד מהל׳ אישות ה״א) קדושיו קדושין. והרב בעל העיטור (אות מ׳ ערך מודעה) כתב שאין קידושיו קדושין, דתלו׳ וזבין אמרו תלוה וקני לא אמרו. ונראין דברי הרמב״ם דאי אגב אונסיה גמר וזבין כל שכן דגמר וקניא.

72. ריטב״א קידושין ב: ד״ה ואב״א אי תני גבי קידושין

ובאידך פירקא דקתני האיש מקדש משום דלא אפשר למשמע בע״כ כדפירש הכא במתני׳ ותו דבלישנא דקנין הוא דאיכא למימר משום דאשכחן קנין דשדה בע״כ של מקנה דתלויה וזבין זביניה זבינא אבל קדושין לישנא דהקדש הוא ופשיטא מילתא שאין אדם מקדיש ממון חבירו בע״כ.

73. רא״ש קידושין פרק ג׳ סימן א׳

וא״ת מאי קמשמע לן ברישא דמתניתין דמקודשת לשני וכי בשביל שנהג בחבירו מנהג רמאות לא תהא מקודשת לו ועוד מדקאמר וכן האומר לאשה משמע דומיא דסיפא דאתא לאשמועינן דמקודשת לשני ולא לראשון מילתא דפשיטא היא היאך תתקדש לראשון וי״ל דמיירי כשאמר לה תחלה פלוני שלחני לקדשך לו ובשעת נתינת קידושין אמר הרי את מקודשת לי דסד״א דלי דקאמר כלומר לעשות שליחותי לקדשך למי ששלחני לקדשך ותתקדש לראשון קא משמע לן דמקודשת לשני ומיירי שהאשה שמעה והבינה יפה קודם קבלת הקידושין שאמר הרי את מקודשת לי דאל״כ אדעתא דמה שאמר לה תחלה לקדשה לפלוני קבלה הקידושין אבל אם טעה השליח ואמר מקודשת לי אין כאן בית מיחוש דהקדש בטעות לא הוי הקדש:

74. שו״ע אה״ע סימן ל״ה סעיף ט׳

ודוקא שהאשה שמעה והבינה יפה קודם קבלת הקדושין שאמר הרי את מקודשת לי דאם לא כן אדעתא דמה שאמר לה בתחלה לקדשה לפלוני קבלה הקידושין אבל אם טעה השליח ואמר מקודשת לי אין כאן בית מיחוש דהקדש בטעות לא הוי הקדש ונאמן השליח לומר דטעה ויש מי שמחמיר להצריכה גט:

75. קובץ שיעורים ח״א קידושין אות נ״ג קנין ואיסור, איזה מתולדת חבירו

וקשה, דהכא גבי לא פקעה בכדי, מיירי באומר לה היום את אשתי ולא אמר בלשון קדושין ומ״מ דינו כהקדש דלא פקעה בכדי, ועוד קשה, דמאי נ״מ באיזה לשון קידשה, הא מ״מ אסר לה אכו״ע כהקדש, ואטו יש שני מיני איסורי א״א בתורה, וי״ל, דבקדושין יש קנין ואיסור, והא דקדושין דומה להקדש הוא רק האיסור ולא הקנין, אלא שאפשר לומר שהמקדש עושה קנין והאיסור הוא בתולדה מכח הקנין, או להיפוך, שעושה האיסור, והקנין נמשך מהאיסור, ונ״מ לענין פשטה בכולה, דלא שייך רק בהאיסור ולא בהקנין, אלא דממילא כשהאיסור מתפשט נמשך הקנין מהאיסור, וזהו טעם חילוקם, דכשמקדש בלשון קדושין הוא עושה האיסור, ובזה שייך פשטה בכולה, וממילא נעשה הקנין, אבל אם

מקדש בלשון את אשתי הוא עושה הקנין, והאיסור הוא מכח הקנין, ובקנין לא שייך פשטה ואינה מקודשת כלל, אבל במקדש לזמן, כיון שעכ״פ נתקדשה באיזה לשון שהוא, הרי כבר יש בה שני הדברים קנין ואיסור הדומה להקדש, וכיון שחל האיסור שעה אחת תו לא פקע:

76. חידושי רבנו חיים הלוי הל׳ אישות פ״ז הט״ז עובר מקודשת בלא דין אישות

ואשר נראה לומר בדעת הרמב״ם, דבאמת כל שהוכר עוברה הקידושין תופסין בהעובר ומתקדשת מיד, ואינו צריך לומר לכשתלד, כי אם דהקדושין תופסין ונגמרין מיד, אלא דעובר כיון דלא חשוב אשה ע״כ חלוק דינו, דאע״ג דנתקדשה וקדושיה כבר נגמרו מ״מ אין בהעובר דין מתקדשת ואישות, ורק דכיון דהקידושין כבר חלו עליה א״כ כשתולד הרי יש בה האישות שמכבר, וע״כ אין זה שייך לדבר שלא בא לעולם, דלא נאמר דין דבר שלא בא לעולם אלא היכא דמעשה הקידושין צריך להיות לאחר זמן, אבל המתקדשת מיד שפיר הוי דבר שבא לעולם. ... ולפי״ז הרי מיושב מה דלא מצינו חמותו ממאנת, ואע״ג דהעובר כבר נתקדש, אבל מ״מ כיון דגוף העובר אין בו דין מתקדשת שוב עוד אין באמה דין ערוה, דמחמת הקידושין בלחודייהו אינה נעשית ערוה, וכל זמן שאינה בכלל אשה שיהא בגופה דין מקודשת ודין אישות עוד אינה עושה עריות, וא״כ הערוה של חמותה הוא רק כשילדה ואז שוב היא גדולה ואינה עוד בת מיאון.

77. פני יהושע קידושין סב: הקדש בעובר בלא קנין

מיהו השתא דאתינן להכי מצינן למימר בפשיטות דהיינו טעמא דהרמב״ם ז״ל דבהוכר עוברה מקודשת לכ״ע והיינו לענין דאסורה לכ״ע כהקדש אבל לגבי דידיה מסיק הרמב״ם דלכשתלד יש לו לקדשה בקידושין אחרים וזה נ״ל יותר נכון וברור לפי לשון הרמב״ם ז״ל בפירוש המשניות שאין אדם מקנה דשלב״ל ולכך אין קונה אותה קנין גמור אבל לעשותה כאשת איש שפיר היא מקודשת דחלו הקידושין כמו בעובר דהקדש ומה״ט אתי נמי שפיר דלהרמב״ם ז״ל מקודשת לאלתר במעי אמה כמו שנראה מלשון הנמוקי יוסף בשיטת הרמב״ם ז״ל בפרק קמא דיבמות בסוגיא דחמותו ממאנת וא״כ לענין קידושין לאוסרה לכ״ע לא מיקרי כלל דשלב״ל כנ״ל נכון יותר ודוק היטיב:

78. תוספות בבא בתרא מח: ד״ה קדיש בביאה מאי איכא למימר

קדיש בביאה מאי איכא למימר - תימה לרשב״א דקדיש בביאה בלא הפקעה לא להוו קדושין דהוי תליוהו ויהיב דכנגד גופה שקנוי לו אינו נותן לה כלום ודוחק לומר לפי שיש לה הנאת ביאה ועוד דאם כן הא דאמר אמימר תליוה וקדיש קדושיו קדושין לא הוי אלא דקדיש בכסף או בביאה אבל בשטר לא דהוי כמו תליוהו ויהיב וי״ל דכנגד גופה שקנוי לו מתחייב לה שאר כסות ועונה ואע״ג דפרי׳ לעיל גבי גט דלא חשיב זביני מה שהבעל נפטר משאר כסות ועונה ה״מ גבי בעל שהיה נותנם ברצון ולא היה מגרשה:

79. רשב״א בבא בתרא מח: ד״ה דהא אשה כשדה זו דמיא ניחא לה בשם אישות

דהא אשה כשדה זו דמיא ואמר אמימר תלוה וקדשה קדושיה קדושין. ואם תאמר והכא מאי זביני איכא, והא לא קבלה זוזי. ואם תאמר משום שאר כסות ועונה דמתחייב לה, הא אמרינן לעיל דלא חשבינן להו כזוזי ... ועוד נראה לי שאין הטעם בקדושי אשה משום כסף קדושיה, שאם אתה אומר כן תלוה וקדש בשטר או נמי בביאה מאי איכא למימר, ובודאי אמימר כל שקדשה קאמר בכסף בין בשטר בין בביאה. ותדע לך, דהא רב אשי מודה נמי דמקודשת דבר תורה, אלא דקנסינן ליה ומפקעינן לקדושי מיניה, ואקשינן ליה תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה מאי איכא למימר, ופריק שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות אלמא אי לאו דבעילתו בעילת זנות מקודשת דבר תורה, והיכן הן זוזייה, והוה ליה כתלוה ויהיבה. אלא מסתברא לי דטעמא דאשה משום דניחא לה דתיפוק עליה שמא דאישות, וכדריש לקיש דאמר (יבמות קיח, ב) טב למיתב טן דו ולא למיתב ארמלו, ואגב אונסה והנאה זו גמרה ומקניה נפשה, ואנן סהדי דבכל בעל ניחא לה וכדאמרינן (שם) דשושמנא גברא כורסיא ביה חראתא רמו לה, וכדריש לקיש.

80. מאירי בבא בתרא מח:

האיש שאנסוהו לקדש יראה שאע״פ שאמר רוצה אני הואיל ונתברר שמתוך האונס אמר כן אין קדושיו קדושין שהרי אין כאן נתינת מעות וכבר ביארנו תלוה וזבין אמרו תלוה ויהיב לא אמרו ויש מי שאומר שלא הוצרכנו נתינת מעות אלא במקום שיש חסרון כגון מכירת קרקע ואינו גומר מתוך אונס אלא על ידי מעות אבל בקדושין שאין כאן חסרון ממון כל שאמר רוצה אני גומר ומקנה וחסרון פרוטה ואיסור קרובות אינו נקרא חסרון לענין זה וראיתי לגדולי המחברים שכתבו אבל האיש שאנסוהו עד שקדש קדושיו קדושין ואף גדולי המגיהים מניחין מקום לדבריהם אלא שמוסיפין בהם דוקא ברוצה אני על הדרך שאמור בגט ומ״מ אני מפקפק בה שאם האונס בא מצד האשה הרי ראוי לכללה בעשייה שלא כהוגן המפורש בענין זה:

81. ספר העיטור אות מ׳ (מודעא) (הובא בקובץ שיטות קמאי קידושין ב:)

ודוקא אנסוהו למכור דאגב דקביל זוזי אגב אונסיה גמר ומקני אבל אנסוהו לקנות לא אמרינן אגב אונסיה גמר ומקני כדאמרינן ומודה שמואל היכא דיהיב זוזי הלכך גבי אשה נמי כי פליגי אמימר ורב אשי דוקא תלוהו וקדיש ככלהו דיהיב זוזי ואתתא קבלינהו אבל אנסוהו לקדש אשה ולקנותה לאו כלום הוא.

82. חידושי הגרנ"ט קידושין ב:, בענין תלוהו וקדיש תלוהו וזבין

נפתלי טראפ, שחידש, דבקידושין אין צריך שהיא תזכה את הכסף, ואין צריך אלא נתינה בעלמא, ולשיטתו לא קשיא.

83. רש"י קידושין מד. ד"ה קידושין דמדעתה

קידושין דמדעתה - דבעינן דעת המקנה:

84. רש"י יבמות יט: ד"ה קדושין דעלמא

קדושין דעלמא - והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כ"ד:ב') מדעתה משמע:

85. שיעורי ר' שמואל קידושין ב: דעת מצד מעשה הקידושין

בגמ' אי תנא קונה הו"א אפי' בע"כ תנא האשה נקנית דמדעתה אין שלא מדעתה לא. בחי' הרשב"א הקשה מאי ס"ד, היכן מצינו מקנה בע"כ. וסברא זו כתב גם רש"י לקמן מ"ד. ד"ה קידושין דמדעתה, דבעינן דעת המקנה. אולם ביבמות יט: ד"ה קידושין דעלמא יליף לה מקרא, והלכה והיתה לאיש אחר מדעתה משמע. ובאמת קשה מה צריך פסוק לזה הרי בכל קנין בעינן דעת לקנות ולהקנות. וצריך לומר בביאור דבריו, דהתם פליגי רבי ורבנן אי מאמר קני ביבמה בע"כ. רבי גמר לה מביאה דיבמה דבעל כרחה, ורבנן גמרי מקידושין דעלמא, דמדעתה. והיינו שביבום יש ליבם זכות ליבם בע"כ. והגדר במאמר הוא דיש מדרבנן קנין נוסף של יבום, וכיון שלייבם אפשר בע"כ יש מקום לומר שגם קידושי מאמר יהיו בע"כ. ולכן מצד מה שקנינים צריכים דעת אינו מחייב שבמאמר צריך דעתה, ולזה פירש"י שטעם חכמים דגמרי מקידושין בעלמא דמדעתה, הוא משום שבקידושין יש דין נוסף של דעת מצד עצם מעשה הקידושין "והיתה לאיש אחר - מדעתה" וזה מחייב דעתה גם במאמר יבמים שתקנוהו רבנן בגדר של קידושין. אבל בעלמא שפיר פירש"י דקידושין מדעתה משום דבעינן דעת מקנה. וזהו מה שהקשה הרשב"א מאי ס"ד בסוגיין דקידושין בע"כ.

86. ר"ן נדרים ל. ד"ה ואשה נמי כפדאוה אחרים דמיא מבטלת דעתה כדבר של הפקר

וניחא לי דאי מציא אשה לקדש עצמה לאיש ה"נ דהויא היא דומיא דמקדיש נטיעות ממש אלא כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל ומש"ה אמרי' בפ"ק דקידושין (דף ה:) דאי אמרה היא הריני מאורסת לך אין בדבריה ממש אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו הלכך אין אנו דנין בקדושין מצד האשה אלא מצד הבעל וכו'

87. שו"ע חו"מ סימן ר"ה סעיף י"ב

באיזה אונס אמרו שהוא מבטל המקח באונס דאתי ליה מאחריני אבל באונס דאתי ליה מנפשיה כגון מי שמוכר מפני שהוא דחוק למעות לא ואפילו באונס דאתי ליה מאחריני דוקא שאנסוהו למכור אבל לא אנסוהו למכור אלא ליתן מעות ומחמת שלא היו לו המעות הוצרך למכור לא הוי אונסא וזביניה זביני (וכל זה מיירי באנסוהו למכור דאמרינן אגב אונסיה גמר ומקני אבל אנסוהו לקנות אינו קנין) (ב"י בשם עיטור) :

88. חלקת מחוקק אה"ע סימן מ"ב ס"ק א' אין חילוק בין קונה למקנה

אבל האיש שאנסוהו . מפשט לשון המ"מ משמע (פ"ד מה"א) דמדינא אין חילוק בין האיש קונה באונס להאשה נקנית באונס וכשם דק"ל תלוה וזבין זביניה זבינא ה"ה תלוה וזבן וכ"ש הוא דיותר ברצון אדם קונה משמוכר ולא כתבו הפוסקים רק תלוה ויהיב מאחר שאינו מקבל שום דבר דאז מסתמא אינו גומר ומקנה ... ולא נחלקו כאן באיש שקידש אלא שהרמב"ם סובר דאיש הקונה לא עשו תקנה להפקיע קידושין ולפסוק כמר בר רב אשי דאמר תלוה וקידש לא הוי קידושין מאחר דהוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו חכמים שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה ועשו המעות מתנה וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אלא אוקמי' אדיניה ככל הלוקח באונס והחולקים סוברים דגם כאן עשו תקנה אבל מדינא כ"ע מודו דאין חילוק בין האיש הקונה באונס להאשה ניקני' באונס ע"כ אני תמה מ"ש הרב בהג"ה בח"מ סי' ר"ה סוף הסי' אבל אנסוהו לקנות אינו קנין והוא מדברי בעל העיטור והדברי' תמוהים דכאן משמע דאין חילוק בין קונה למקנה:

89. בית שמואל אה"ע סימן מ"ב ס"ק א' קונה בעל כרחו

ואם כפאו אותו לקדש כתב המגיד דלא אמרינן דדומה לכפאו אותה דאשה א"י לצאת ממנו ולהפקיע את עצמה ממנו אבל איש יכול לגרש בע"כ מ"ה היא מקודשת, ... ומוכח ממגיד דס"ל אם קונה בע"כ קנה דאל"כ מהיכ' תיתי לו' אם כפאו אותו לקדש דקידושיו קידושין הם דהא הוא קונה בע"כ אף על גב דיכול לגרשה בע"כ מ"מ איך קונה בע"כ אלא צ"ל דס"ל דקונה בע"כ כמו במוכר אלא דה"א לדמות כפיה שלו לכפיה שלה לזה נתן המגיד טעם לדבריו דל"ד משום דהוא יכול לגרש בעל כרחה וכן מוכרח מהסמ"ג דקונה בע"כ דהא סביר' ליה הסוגי' איירי כשאנסוהו אותו וגירס' שלו היא עשתה שלא כהוגן ש"מ קנין באונס קונה, וי"א שהבי' היינו מ"ש הטור בשם הרי"ף והעיטור וכן איתי' בח"ה ס"ס ר"ה בשמו דס"ל קנין באונס לא קנה ושם פסק כוותיה הרב רמ"א ותימ' דהא מבואר כאן לדעת פוסקים אלו קונה בע"כ וכן הקשה בח"מ, וכו'

90. אבני מילואים סימן מ״ב ס״ק א׳ קנין צריך רצון טפי

מיהו לולי דברי הרשב״א נראה לענ״ד דאפי׳ נימא תלויה וקני לא קנה היינו משום דלקנות בעי רצון טפי וכל שבע״כ לא קנה אבל קידושי אשה אינו קנין לגבי בעל דנימא דלא קנה וכמ״ש הרשב״א פ״ק דקידושין (דף ו׳) גבי המקדש בהנאת מלוה דה״ל הערמת רבית וכתב שם הא דלא הוי רבית קצוצה בזה דקונה אשה בהמתנת מעות משום דאין גופה קנוי לבעל ולאו מידי שקיל ע״ש, וכיון דאין גופה קנוי לבעל ואין בקידושין כי אם שנאסרה ע״י לכל העולם, וכל כה״ג אפי׳ ע״י אונס מהני כיון דמחויב בדברו הוי לי׳ כעין מכר ומשום תלויה וקני לית בי׳ כיון דאין אשה בתורת קנין לגבי בעל דאין גופה קנוי לו ואין לו זכי׳ בגוף האשה וא״כ טעמא די״א דלא מהני באנסוהו לקדש משום אפקינהו רבנן לקדושי מיני׳ וכמ״ש בח״מ:

91. רש״י כתובות עג: ד״ה קטן

קטן - אין קדושיו כלום דלאו בר קיחה הוא כי יקח איש כתיב[דברים כב]: